

บทที่ 2

สภาพปัญหาและบทบาทของรัฐเกี่ยวกับปัญหาหญิงถูกสามีทำร้าย

ปัญญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน เน้นถึงหลักไม่เลือกปฏิบัติ และประกาศว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาเสรีและเท่าเทียมกันในเกียรติและสิทธิ ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญาฯ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างใด ๆ ซึ่งทั้งนี้รวมถึงความแตกต่างในทางเพศด้วย แต่ในความเป็นจริงที่ปรากฏนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หญิงซึ่งเป็นประชากรครึ่งหนึ่งของโลก และมีบทบาทในทางสร้างสรรค์โลกไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าชาย ยังได้รับการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว (domestic violence) ก็เป็นปัญหาหนึ่งที่คุกคามสิทธิในทางร่างกายของหญิง แต่ปัญหานี้เพิ่งได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ* ว่าเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อผู้หญิง

*องค์การสหประชาชาติได้กล่าวถึงปัญหาความรุนแรงในครอบครัวในการประชุมหลายครั้ง เช่น การประชุม Fifth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of offenders ค.ศ.1975 การประชุมของ The World Conference of the United Nations Decade for Women: Equality, Development and Peace ค.ศ.1980 การประชุม The Programme of Action for the Second Half of the United Nations Decade of Women ค.ศ.1980 การประชุม The Nairobi World Conference to Review and Appraise the Achievements of the United Nations Decade for Women: Equality, Development Peace ค.ศ.1982 การประชุม The seventh United Nations Congress on the Prevention of Crime and Treatment of Offenders ค.ศ.1984 และการประชุม Expert Group Meeting on Violence in the Family with Special Emphasis on its Effects of Women ค.ศ.1986 เป็นต้น

ดึก รวมทั้งสังคม และเป็นปัญหาสากลอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นทุกประเทศทั่วโลก โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ สีผิว ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมประเพณีใด ๆ

ในบทนี้จะกล่าวถึงสภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหาหญิงถูกสามีทำร้าย รวมทั้งผลกระทบ โดยทั่ว ๆ ไป ประวัติและแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิของหญิงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งในต่างประเทศและประเทศไทย และบทบาทของรัฐเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าว

2.1 สภาพปัญหา

2.1.1 สภาพปัญหาโดยทั่วไปในปัจจุบัน

ปัญหาสามีทำร้ายร่างกายภริยาเริ่มได้รับความสำคัญในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา โดยเริ่มจากกลุ่มผู้หญิงแนวสตรีนิยม (feminist) ที่เริ่มเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีความสำนึกในสิทธิมนุษยชนที่ทัดเทียมกันระหว่างเพศ ตั้งแต่ปี ค.ศ.1960 ในยุโรปและอเมริกาเหนือ และปัญหาได้เผยแพร่ออย่างจริงจังในช่วง ค.ศ.1970 โดยเฉพาะเมื่อ Erin Pizzey นักต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีในอังกฤษได้เปิดที่พักพิง (Shelters) ให้แก่ผู้หญิงที่ถูกสามีทำร้ายขึ้นเป็นครั้งแรก ในปี ค.ศ.1971 และเขียนหนังสือชื่อ *Scream Quietly or the Neighbors Will Hear* (1974) เกี่ยวกับปัญหาของหญิงที่ถูกสามีทำร้ายทุกปีที่มีจำนวนมากในสังคมออกเผยแพร่ ซึ่งมีผลให้ปัญหานี้ได้รับความสนใจจากสาธารณชนเป็นครั้งแรก¹ และเริ่มมีการตระหนักว่าเป็นปัญหาสังคมที่ร้ายแรงและเป็นปัญหาระดับชาติที่จำต้องได้รับการป้องกันแก้ไขโดยเร็ว และถือเป็นจุดเริ่มต้นที่นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ตลอดจนนักกฎหมายให้ความสนใจศึกษาปัญหาและสาเหตุ การทำร้ายภริยา เพื่อหาแนวทางคุ้มครองสิทธิของเหยื่อให้เหมาะสมเพียงพอ สำหรับในประเทศไทย ปัญหาเริ่มตระหนักถึงอย่างจริงจัง ในปี ค.ศ.1980 โดยองค์กรพัฒนาสตรีได้เริ่มดำเนินการให้ความช่วยเหลือและให้ที่พักพิงแก่ผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว²

¹Straus, M., R.J.Gelles, and S.K.Steinmentz, Behind Closed Doors: Violence in the American Family (New York: Anchor Books, 1980), p.11.

²พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ, "ความรุนแรงในครอบครัว: อาชญากรรมหลังประตูบ้าน", วารสารอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม, 4 (มกราคม 2530), หน้า 11.

ลักษณะของการทำร้ายภริยามีหลายรูปแบบ ซึ่งในที่นี้จะมุ่งศึกษาเฉพาะการทำร้ายที่มีผลกระทบต่อร่างกาย โดยไม่รวมถึงการทำร้ายทางจิตใจและทางเพศ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าการทำร้ายร่างกายมีลักษณะความรุนแรงแตกต่างกันไป ตั้งแต่การทำร้ายร่างกายเป็นเหตุให้บาดเจ็บเล็กน้อย ไปจนถึงบาดเจ็บสาหัสหรือถึงแก่ชีวิต ดังที่ Gayford³ ได้รายงานผลการศึกษาหญิงที่ถูกสามีทุบตีจำนวน 100 คน ในประเทศสหรัฐอเมริกาไว้ดังนี้

ทุกคนได้รับบาดเจ็บตั้งแต่แผลถลอกขึ้นไป มี 44 รายปรากฏว่ามีเลือดออก ซึ่ง 17 รายเป็นเพราะถูกทำร้ายด้วยวัตถุมีคม เช่น ขวด มีดกรรอก อีก 26 ราย จมูก ฟัน และศีรษะหัก และ 8 รายกระดูกส่วนอื่น ๆ หัก ตั้งแต่นิ้วมือ แขนไปจนถึงขากรรไกร และกระดูกซี่โครง มี 2 รายมีแผลถลอกและแผลพุพอง และ 7 รายมีรอยถูกกัด ทุกคนถูกทำร้ายอย่างน้อยที่สุดโดยการต่อยอย่างน้อย 1 ครั้ง แต่มี 59 รายที่ถูกเตะเป็นประจำ ใน 42 รายมีการใช้อาวุธ ซึ่งมักจะเป็นของใกล้ตัวที่หยิบมาได้ แต่ใน 15 รายถูกทำร้ายโดยอาวุธเดียวกันทุกครั้ง มี 8 รายถูกเขียนด้วยเข็มขัด

ส่วนผลการศึกษาวิจัยในประเทศไทยนั้นพบว่า⁴ การทำร้ายมีตั้งแต่ ตบ ตี เตะ ชก กระแทบ ข้อม ขว้างปา หรือทุ่มของใส่ บีบคอ ไขว้ไม้ หรือสิ่งของต่าง ๆ เช่น ข้อน ไร่ ขวาน พลั่วตักดินทุบตี ใช้อาวุธต่าง ๆ เช่น มีด ปืน ทำร้าย รวมทั้งพฤติกรรมโหดเหี้ยมอื่น ๆ เช่น การจู่โจมเผา สาदनักรด โยนลงน้ำ รัศคอ ฆกซี่รุษกับของแข็ง ไขยาพิษให้เหยื่อดื่มหรือฉีดให้เหยื่อ ซึ่งผลความรุนแรงมีตั้งแต่บาดเจ็บเล็กน้อย บาดเจ็บสาหัส ข่มขืน สลบ เสียสุขภาพจิตชัดเจน หวาดกลัว ขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง พยายามฆ่าตัวตาย วิกลจริต ตาย นอกจากนั้นยังพบว่า การทำร้ายในครั้งแรกมักจะเริ่มต้นด้วยการกระทำที่ไม่รุนแรง แต่ต่อมาจะยิ่งรุนแรงหนักขึ้นและกระทำถี่ขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้นหญิงที่ถูกสามีฆ่าตายส่วนมาก มักจะมีประวัติเคยถูกทำร้ายมาก่อนเป็น

³United Nations, Violence Against Women in the Family (Austria: United Nations Publication, p.21.

⁴พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ, การศึกษาศาสนาการฉกความรุนแรงในครอบครัวจากข่าวหนังสือพิมพ์ (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2534), หน้า 17-20.

เวลานาน⁵ ยิ่งกว่านั้นการทำร้ายร่างกายมักจะจบลงด้วยการทำร้ายทางเพศ และบ่อยครั้งที่เหยื่อถูกทำร้ายในขณะที่ตั้งครรถ์จนเป็นเหตุให้แท้งบุตร⁶

แม้ว่าปัญหาการทำร้ายภริยาเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง และเป็นปัญหาที่ทุกสังคมประสบอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ปัญหาจะถูกบีบบังคับอยู่ในครอบครัว เพราะสมาชิกในครอบครัวถือว่าเป็นเรื่องน่าอับอาย เป็นเรื่องส่วนตัว ดังนั้นปริมาณการเกิดความรุนแรงในครอบครัวจึงประมาณได้ไม่แน่นอน และสถิติที่ทราบจะเป็นตัวเลขที่ต่ำกว่าความเป็นจริงอย่างมาก⁷ ประกอบกับปัญหานี้เพิ่งได้รับความสนใจจากสังคมเมื่อเร็ว ๆ นี้ ข้อมูลการวิจัยที่มีอยู่จึงยังไม่สมบูรณ์และไม่เป็นระบบ โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา ยังไม่มีการศึกษาวิจัยเรื่องนี้อย่างจริงจัง⁸ อย่างไรก็ตามจากสถิติข้อมูลเท่าที่มีอยู่สะท้อนให้เห็นถึงความแพร่หลายและความรุนแรงของปัญหาในสังคมปัจจุบัน ดังนี้

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ.1989 มีการศึกษาวิจัยพบว่า⁹ ประมาณ 50% ของคู่สมรสชาวอเมริกัน เคยมีประสบการณ์ทำร้ายกันอย่างน้อย 1 ครั้ง และในปี ค.ศ. 1988 The National Family Violence ได้สำรวจพบว่า 39% ของความรุนแรงทั้งหมดที่สามีกระทำต่อภริยาเป็นการกระทำที่รุนแรง ได้แก่ ต่อย ตะ กัด ทบตี และทำร้ายโดยใช้มีดและปืน และจากการศึกษาของสำนักอาชญากรรมแห่งชาติในช่วงปี ค.ศ.1968-1982 พบว่าหญิงที่เป็นเหยื่อของความรุนแรงในครั้งแรกมีอัตราเสี่ยงที่จะได้รับความรุนแรงซ้ำอีก และมีถึงร้อยละ 32 ที่ถูกทุบตีซ้ำ หญิงถึงร้อยละ 48 ที่ไม่กล้าแจ้งตำรวจ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องส่วนตัว

⁵Walker, L., The Battered Women (New York: Harper and Row, 1979), p. 51-54.

⁶United Nations, Violence Against Women in the Family, p.13.

⁷พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ, การศึกษาสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวจากข่าวหนังสือพิมพ์, หน้า 26.

⁸United Nations, Violence Against Women in the Family, p.17.

⁹Burzawa S., Eve and Buzawa G., Carl, Domestic Violence: The Criminal Justice Response (California: Sage Publications, 1990), p.20.

และกลัวถูกคุกคามลงโทษจากสามีหรือชายคนรักอีกร้อยละ 12¹⁰

ในประเทศออสเตรเลีย เมื่อปี ค.ศ.1984 มีการสำรวจกลุ่มสมรสที่มาขอคำปรึกษาแนะนำปัญหาครอบครัวพบว่า 45% เป็นกรณีที่มีสามีทำร้ายภรรยา นอกจากนั้น จากการศึกษาของ Co'Dornell ในปี 1979 พบว่าการทำร้ายในระหว่างกลุ่มสมรส เยื่อเป็นหญิงถึง 95.3% และจากการสำรวจข้อมูลของตำรวจในระหว่างปี ค.ศ.1976-1981 ในนิวเซาท์เวลส์ พบว่า 42% ของการฆาตกรรมทั้งหมดเกิดขึ้นในครอบครัว และเกือบ 55% ในจำนวนนั้นเป็นการฆาตกรรมระหว่างกลุ่มสมรส ซึ่งในจำนวนนั้น 73.3% เยื่อเป็นผู้หญิง นอกจากนั้นยังพบว่ากรณีที่ทำร้ายเป็นผู้ฆ่าสามีนั้น สาเหตุสำคัญเกิดจากการป้องกันตัวถึง 52%¹¹

ส่วนในประเทศอื่น ๆ ก็มีสภาพคล้ายคลึงกัน เช่นในอังกฤษจากการสำรวจของ The First Report of the British Crime Survey พบว่า 10% ของการทำร้ายทั้งหมดเยื่อเป็นผู้หญิงที่ถูกสามีหรือคนรักทำร้าย¹² สำหรับในเอเชีย นั้น สภาพปัญหาที่ไม่แตกต่างจากที่อื่น เช่น ในบังคลาเทศ มีรายงานว่า ร้อยละ 49 ของการตายของหญิงเกิดจากการถูกสามีทุบตีอย่างทารุณ ผู้หญิงที่ถูกฆ่าตายร้อยละ 60 ไม่มีการชันสูตรศพ และผู้กระทำผิดถูกจับกุมเพียงร้อยละ 28 ในจำนวนนี้มีเพียงร้อยละ 2 ที่ถูกลงโทษ¹³

สำหรับในประเทศไทย ยังไม่มีการเก็บสถิติตัวเลขการทำร้ายภรรยาไว้อย่างจริงจัง จึงไม่อาจทราบได้ว่าในแต่ละปีมีหญิงถูกทำร้ายจำนวนเท่าใด ปัจจุบันตัวเลขที่พอจะนำมาอ้างอิงได้ เช่น จากโครงการบ้านพักผู้หญิง อันเป็นหน่วยงานหนึ่งของมูลนิธิผู้หญิงที่จัดขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือในด้านให้คำปรึกษาแนะนำทางโทรศัพท์ และให้ที่พักชั่วคราวแก่หญิงที่ถูกสามีทำร้ายทุบตี นับแต่เริ่มดำเนินการเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2528 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2531 มีผู้เข้ารับบริการขอคำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัวทางโทรศัพท์

¹⁰ศูนย์ข่าวผู้หญิง, "ความรุนแรงในครอบครัว," (คณะกรรมการมูลนิธิผู้หญิง, 2529), หน้า 3. (อัคราเนนา)

¹¹Australian Law Reform Commission, Domestic Violence Report N.30. (Canberra: A.G.P.S., 1986), p.3-8.

¹²United Nations, Violence Against Women in the Family, p.18.

¹³ศูนย์ข่าวผู้หญิง, "ความรุนแรงในครอบครัว," หน้า 3.

476 ราย และผู้มาขอพักชั่วคราวในบ้านพักผู้หญิงที่จัดไว้สำหรับผู้ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว 143 ราย และจากการศึกษาตั้งแต่เดือนมกราคม ถึง 30 ธันวาคม พ.ศ.2531 มีผู้ประสบปัญหาดังกล่าวเข้ามาขอความช่วยเหลือจากบ้านพักผู้หญิงรวมทั้งสิ้น 878 ราย โดยเข้ามาพักในบ้านพักผู้หญิงรวม 159 ราย และต้องการคำปรึกษาแลกเปลี่ยนปัญหาและการช่วยเหลือทางกฎหมายรวม 719 ราย และในที่สุดพบว่า เป็นปัญหาที่ถูกสามีทุบตีทำร้ายด้วยความรุนแรงต่อเนื่องรวม 455 ราย¹⁴ นอกจากนี้ จากการรวบรวมข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์รายวันจำนวน 3 ฉบับ คือ ไทยรัฐ มติชน และเดลินิวส์ นับตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2530 จนถึง 31 มีนาคม พ.ศ.2531 พบว่ามีเหตุการณ์ทำร้ายร่างกายระหว่างสามีภริยาจนถึงกับเสียชีวิต และได้รับบาดเจ็บรวมทั้งสิ้น 36 เหตุการณ์ เป็นกรณีสามีทำร้ายภริยา 27 ราย และภริยาทำร้ายสามี 9 ราย¹⁵ และจากการสำรวจเบื้องต้นของสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวในกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้เก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ประเภทคือ ข้อมูลที่หน่วยงานรวบรวมไว้เป็นภาพรวมเกี่ยวกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่หน่วยงานพบหรือทราบ จาก 6 หน่วยงาน คือ กรุงเทพมหานคร กรมประชาสงเคราะห์ บ้านพักฉุกเฉิน โรงพยาบาลศิริราช ศูนย์สุขภาพจิต มูลนิธิผู้หญิง ย้อนหลัง 5 ปี ตั้งแต่มกราคม พ.ศ.2528 จนถึงเดือน ธันวาคม พ.ศ.2532 แต่ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน พบว่ามีจำนวนการทำร้ายภริยา 260 ราย และจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หน่วยงานบันทึกไว้เป็นรายกรณีของแต่ละหน่วยงานได้พบเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัวระหว่างวันที่ 1 มกราคม ถึง 31 ธันวาคม พ.ศ.2532 มีการทำร้ายภริยารวม 100 ราย อย่างไรก็ตาม พบว่าจำนวนรายกรณีดังกล่าว ต่ำกว่าความเป็นจริงมาก เพราะบางครั้งเจ้าหน้าที่ก็ให้ความสงเคราะห์ช่วยเหลือปรึกษาหารือโดยมิได้มีการบันทึกเป็นข้อมูลทางการ หรือบันทึกไม่ครบถ้วน¹⁶

¹⁴วราภรณ์ กมลรติ, รายงานการวิจัยปัญหาความรุนแรงในครอบครัว. (โครงการบ้านพักผู้หญิง มูลนิธิผู้หญิง 2532), หน้า 30.

¹⁵พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ, การศึกษาสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวจากข่าวหนังสือพิมพ์, หน้า 17.

¹⁶พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ, รายงานการวิจัยการสำรวจเบื้องต้นของสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวในกรุงเทพมหานคร (มูลนิธิผู้หญิง, 2533), หน้า 3-10.

จากจำนวนตัวเลขการทำร้ายภริยาในประเทศต่าง ๆ หรือในประเทศไทย ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงตัวเลขโดยประมาณเท่านั้น เชื่อกันว่าในแต่ละปียังมีหญิงที่ถูกสามีทำร้ายเป็นจำนวนมากที่ไม่มีมีการรายงานอีกหลายเท่าตัว

2.1.2 สาเหตุของปัญหา

ปัญหาของการทำร้ายร่างกายภริยา อาจแยกสาเหตุทางทฤษฎีในภาพรวมได้ 2 ทฤษฎี¹⁷ คือ

1. ทฤษฎีดั้งเดิม คำนวณว่ารากฐานของความรุนแรงในครอบครัวโดยมุ่งความสนใจไปที่บุคลิกลักษณะของสามีภริยา ครอบครัว และพบว่าสาเหตุของความรุนแรงอยู่ที่ความบกพร่องของบุคลิกภาพของสามีหรือภริยาหรือความกดดันจากสภาพภายนอกที่มากระทบกัน ครอบครัว ซึ่งความบกพร่องของบุคลิกภาพได้แก่ความเบี่ยงเบนทางจิตใจ หรือลักษณะเฉพาะตัวที่ผิดปกติหรือบกพร่อง เช่น การติดสุรา ประสบการณ์ที่เคยเห็นความรุนแรงในครอบครัวในวัยเด็ก ความเจ็บป่วยทางจิต และการควบคุมตนเองได้ระดับต่ำ รวมทั้งทฤษฎีว่าภริยาเป็นผู้ช่วยทำให้สามีทำร้ายหรือภริยาชอบถูกทำร้าย เป็นต้น ส่วนสาเหตุจากสภาพภายนอกที่เป็นปัจจัยให้สามีทำร้ายภริยาได้แก่ ปัญหาทางเศรษฐกิจ หรือการว่างงาน ซึ่งทำให้สภาวะจิตใจตึงเครียด คับข้องใจสิ้นหวัง ปัจจัยเหล่านี้จะก่อให้เกิดความรุนแรงหรือไม่ ขึ้นอยู่กับจริยธรรมหรือระดับชนชั้นทางสังคม ตลอดจนวัฒนธรรมต่าง ๆ ประกอบ

2. ทฤษฎีต่อมา เห็นว่า การทำร้ายภริยาเกิดจากการยอมรับการใช้ความรุนแรงต่อภริยาอย่างแพร่หลาย และจากรากฐานโครงสร้างทางสังคม การทำร้ายภริยาจึงไม่ใช่เรื่องส่วนตัวหรือปัญหาครอบครัวเท่านั้น แต่สะท้อนให้เห็นโครงสร้างในมุมมองกว้างของความไม่เท่าเทียมทางเพศและเศรษฐกิจในสังคม นอกจากนั้น การทำร้ายภริยาก็มิใช่ความผิดปกติ หรือความล้มเหลวในระเบียบสังคม แต่แสดงถึงระเบียบสังคมในตัวของมันเอง ที่เกิดจากความเชื่อทางวัฒนธรรมจิตวิทยา (The socio-cultural) ว่าหญิงมีความสำคัญและคุณค่าน้อยกว่าชาย จึงไม่ได้รับความเคารพนับถือเท่าเทียมกัน ด้วยเหตุนี้ความรุนแรงในครอบครัวจึงเป็นส่วนหนึ่งของบริบททางสังคมทั้งหมดที่ยอมรับว่า หญิงด้อยกว่าชาย และการใช้ความรุนแรงต่อหญิงเป็นวิธีการ

¹⁷United Nations, Violence Against Women in the Family, p.25.

แก้ไขความขัดแย้งและระบายความคับข้องใจอย่างหนึ่ง การทำร้ายภริยาจึงเป็นผลมาจากการมองคุณค่าของหญิงว่าด้อยกว่าชาย ซึ่งจะเห็นได้จากการเลือกปฏิบัติในการทำงาน การศึกษารวมทั้งในการดำเนินชีวิตอื่น ๆ แต่ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดก็คือในความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสที่ถือว่าชายเป็นฝ่ายที่เหนือกว่าหญิง และหญิงต้องพึ่งพาด้านเศรษฐกิจ จากความเป็นรองของหญิง ในความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสดังกล่าว ทำให้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวได้รับการยอมรับจากคุณค่าทางวัฒนธรรม ซึ่งเน้นความเป็นส่วนตัวและอำนาจปกครองตนเองของครอบครัว ดังนั้นบุคคลภายนอกจึงไม่ต้องการเข้าไปแทรกแซงเรื่องภายในครอบครัว หรือหากมีการแทรกแซงก็จะเน้นการไกล่เกลี่ยให้คู่ความกลับคืนดีกัน

นอกจากนั้น ยังมีทฤษฎีอื่น ๆ ที่พยายามอธิบายสาเหตุปัญหาความรุนแรงในครอบครัว อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีเหล่านี้ ส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนี้¹⁸

1. สุราหรือยาเสพติด (Alcohol and drugs) การที่สามีดื่มสุราหรือเสพยาเสพติดจนเมามาไม่อาจควบคุมตนเองได้ มักจะมีพฤติกรรมรุนแรงทุบตีทำร้ายร่างกายภริยาของตนเสมอ สุราหรือยาเสพติดจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการทำร้ายทุบตีภริยา
2. วงจรของความรุนแรง: ความรุนแรงเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ (Cycle of violence: violence as learned behavior) สาเหตุของการทำร้ายภริยามาจากการเรียนรู้ความรุนแรงในวัยเด็กของผู้ทำร้าย ความรุนแรงเกิดขึ้นจากการที่บุคคลได้รู้เห็นความรุนแรงที่บิดามารดากระทำต่อกันตั้งแต่เด็ก หรือเคยถูกบิดามารดาทุบตีทำร้ายในวัยเด็ก ทฤษฎีนี้เชื่อว่าความรุนแรงถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง
3. การมีส่วนร่วมของเหยื่อ (Victim Precipitation) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการทำร้ายภริยามีสาเหตุมาจากความประพฤติหรือบุคลิกภาพของเหยื่อเอง หญิงบางรายต้องการมีอำนาจเหนือกว่าสามี ต้องการความตื่นเต้นและต้องการเรียกร้องความสนใจจากสามี หากเมื่อใดที่การกระทำของเหยื่อเป็นเหตุให้สามีไม่อาจควบคุมตนเองได้ก็จะทำร้ายเหยื่ออันที่สุด บางทฤษฎีสันนิษฐานว่า หญิงชอบความรุนแรงจึงผลักดันให้สามีใช้ความรุนแรง อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้ได้รับการโต้แย้งเป็นอย่างมาก และเป็นการบิดความรับผิดชอบของผู้กระทำผิดไปให้เหยื่อแทน

¹⁸Ibid., p.26-32.

4. ความเจ็บป่วยทางจิต (Mental Illness) ทฤษฎีนี้วิเคราะห์สาเหตุที่ ลักษณะนิสัยเฉพาะตัวของผู้กระทำผิดที่เป็นคนอ่อนแอ มีความบกพร่องในบทบาททางเพศ แต่ในทางตรงกันข้ามกรียากลับเป็นฝ่ายก้าวร้าว เด็ดขาดและเป็นผู้ที่ชอบรับความเจ็บปวด(masochistic) นอกจากนี้บางคนก็วิเคราะห์ว่าผู้ทำร้ายมีความผิดปกติทางจิตวิทยาสภาพ (psychopaths) จึงเป็นสาเหตุให้ทำร้ายกรียา

5. ความกดดัน ความคับข้องใจ และความไม่สมหวังทางบทบาท (Stress, frustration, role frustratin) ภาวะกดดันหรือตึงเครียดจากปัญหาทางเศรษฐกิจสังคม มีบทบาทก่อให้เกิดการใช้ความรุนแรงกับกรียาได้ ดังที่ the British Association of Social Workers ชี้ว่าสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ มีรายได้น้อย การศึกษาต่ำ สภาพที่อยู่อาศัยไม่ดี แออัดยัดเยียด และความโดดเดี่ยวทางสังคม ทำให้เกิดความท้อแท้ สิ้นหวังในชีวิต มีภาวะตึงเครียด ซึ่งอาจเป็นแรงผลักดันให้เกิดปัญหาความรุนแรงในครอบครัวได้ ทฤษฎีนี้จึงมองว่าความรุนแรงในครอบครัวเป็นปรากฏการณ์ของชนชั้นล่างในสังคม

6. ความด้อยพัฒนา (Underdevelopment) การวิจัยปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องใหม่มากในประเทศกำลังพัฒนา อย่างไรก็ตาม มีการศึกษาวิจัยในประเทศในจีเรีย ซึ่งชี้ว่าปัญหาวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจของครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญ ส่วนเคนยาเน้นที่ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนยากจน ในเมืองกับชนบท และอำนาจกับความด้อยอำนาจ ส่วนอียิปต์และบังคลาเทศ ชี้ที่สภาวะกดดันตึงเครียดในสังคมว่าเป็นสาเหตุของปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในกรณีของความด้อยพัฒนาความรุนแรงเป็นสิ่งที่พึงรำลึก เนื่องจากปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจรวมทั้งระบบกดขี่ประชาชน นำไปสู่ความไม่เป็นธรรมในสังคม นอกจากนั้นในประเทศกำลังพัฒนา บรรทัดฐานทางวัฒนธรรมของสังคม กับความเป็นจริงมีความแตกต่างกัน ประชากรในตัวเมืองเพิ่มมากขึ้นมีการอพยพมาจากชนบทเพื่อมาหางานทำ สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการขั้นพื้นฐานไม่เพียงพอกับความต้องการ ครอบครัวยากจนมีปัญหาทางเศรษฐกิจ ดังนั้นความกดดันความคับข้องใจจึงก่อให้เกิดความรุนแรงที่มาระบายออกกับหญิงที่เป็นผู้อ่อนแอในครอบครัว

7. ปัจจัยทางวัฒนธรรม (Cultural factors) จารีตประเพณีและความเชื่อในสังคมเป็นสาเหตุหนึ่งของการทำร้ายกรียา เช่นจากการศึกษาในแอฟริกา ชี้ว่าปัญหาการทำร้ายกรียาเกิดขึ้นจากความเชื่อว่าการทอผ้าเป็นการแสดงความรักอย่างหนึ่ง นอกจากนั้นจารีตประเพณีบางอย่าง เช่น การให้สินสอด (dowry) ในอินเดียเป็นปัจจัยหนึ่งที่ที่ทอ

ให้มีการทำร้ายภริยา หากครอบครัวเจ้าบ่าวเห็นว่าฝ่ายเจ้าสาวให้สินสอดน้อยเกินไป ก็อาจทำร้ายทู่ตีหญิง จนในบางครั้งก็ถึงขนาดฆาตกรรม

8. ความไม่เท่าเทียมในโครงสร้าง: ฐานะของผู้หญิงในครอบครัวและสังคม (Structural inequality: the position of women in the family and society) เนื่องจากจารีตประเพณีแต่ดั้งเดิมยกให้ชายมีอำนาจเหนือกว่าหญิง ในความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสสามีจึงมีฐานะเหนือกว่าภริยา แม้แต่ในปัจจุบันสามีก็อาจใช้ความรุนแรงเป็นการแสดงความเหนือกว่าได้ สิ่งเหล่านี้แสดงถึงที่มาของความรุนแรงต่อผู้หญิงในโครงสร้างของครอบครัว ซึ่งสะท้อนให้เห็นของสังคมส่วนรวมที่ยอมรับการกดขี่ผู้หญิง รวมทั้งการใช้ความรุนแรงของเพศชายว่าเป็นเสมือนเครื่องมือในการรักษาอำนาจเหนือกว่า นอกจากนี้ นักสตรีนิยม (feminists) ก็วิเคราะห์หันทานองเดียวกัน โดยเห็นว่าการทำร้ายภริยาไม่ใช่พฤติกรรมที่ผิดปกติ แต่เป็นรูปแบบพฤติกรรม ซึ่งสอดคล้องกับทัศนคติของส่วนรวมและได้รับการยอมรับโดยทั่วไป โดยปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเป็นเรื่องเกี่ยวเนื่องประสานกันทั้งหมด ในที่ใดที่ผู้หญิงมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ ไม่มีอำนาจในรัฐและโดยทั่วไปอยู่ในฐานะด้อยกว่าชาย ก็จะก่อให้เกิดโครงสร้างดังกล่าวขึ้น อันเป็นผลให้ในสังคมนั้นยอมรับพฤติกรรมความรุนแรงในครอบครัวโดยปริยาย การยอมรับดังกล่าวกลายเป็นสิ่งแสดงทัศนคติของสังคมว่ายินยอมให้ชายมองเห็นภริยาเป็นเพียงทรัพย์สินสมบัติของตน รวมทั้งให้ความสำคัญกับความเป็นส่วนตัวและความเป็นอิสระในการปกครองตนเองของครอบครัว

กล่าวโดยสรุปคือทฤษฎีนี้วิเคราะห์ว่าสาเหตุความรุนแรงในครอบครัว เกิดจากความบกพร่องภายในโครงสร้างของครอบครัวและสังคม ตลอดจนการยอมรับความรุนแรงโดยทั่วไปว่าเป็นวิธีการหนึ่งในการแก้ไขความขัดแย้งภายในสังคม จึงให้ความรุนแรงที่สามีกระทำต่อภริยาได้รับการยอมรับจนเกิดเป็นบรรทัดฐานทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1.3 ผลกระทบของปัญหา

ปัญหาการทำร้ายร่างกายภริยามีผลกระทบต่อผู้หญิง เด็กและสังคมในมุมกว้างทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ดังนี้

1. ผลกระทบในระยะสั้น การทำร้ายภริยานอกจากจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย ตั้งแต่เป็นบาดแผลเล็กน้อยจนถึงบาดเจ็บสาหัส หรือถึงขั้นเสียชีวิตแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อจิตใจและอารมณ์ของหญิงที่ถูกทำร้ายด้วย เช่น ผลการศึกษาของ P.Jaffe และ

พวก พบว่าหญิงที่ถูกทำร้ายจะมีความวิตกกังวลสูง มีอาการซึมเศร้า และปรากฏอาการของโรคทางกายมากกว่าหญิงทั่วไป นอกจากนี้บางรายจะขาดความนับถือตัวเอง เห็นว่าตนเป็นคนไร้ความสามารถไม่มีคุณค่า หรือสมควรถูกทำร้ายทุบตี และพบว่า หญิงที่ถูกทุบตีมีอัตราเสี่ยงที่จะติดสุรา และยาเสพติดตลอดจนอัตราเสี่ยงที่จะพยายามฆ่าตัวตายมีอัตราสูง เช่น ผลการวิจัยของ National Clearing House on Domestic Violence พบว่าหญิงที่ถูกทุบตีมีอัตราการพยายามฆ่าตัวตายสูงกว่าหญิงปกติถึง 12 เท่า¹⁹ นอกจากนี้ การทำร้ายภริยาในบางครั้ง ก็อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิตร่างกายของผู้ทำร้ายและบุคคลอื่น จากการศึกษาพบว่าภริยาที่ถูกทำร้ายอาจจะตอบโต้กลับเพื่อป้องกันตนเองหรือเกิดความคับแค้นใจ บ้านศาลโรส ทำร้ายสามีจนถึงแก่ชีวิตได้เช่นกัน ดังการศึกษาวิจัยในประเทศไทย จากการศึกษาถึงคดีฆาตกรรมเจตนา ที่เกิดขึ้นในครอบครัวระหว่างสามีภริยา มีมากกว่าร้อยละ 50 ของหญิงที่ฆ่าสามีมีความคับแค้นและบ้านศาลโรส เนื่องจากถูกสามีทุบตีทำร้ายร่างกายและจิตใจ ยิ่งกว่านั้นสมาชิกในครอบครัวอาจถูกทำร้าย หรือถึงแก่ชีวิตจากการพยายามเข้าแทรกแซง ในระหว่างการทำร้ายทุบตีนั้นด้วย²⁰ และจากการศึกษาของ Stark & Flitcraft พบว่าการทำร้ายภริยาเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้มีการทำร้ายบุตร เด็กที่มารดาถูกทำร้ายมีอัตราการเสี่ยงที่จะถูกทำร้ายจากบิดามารดามากกว่าเด็กปกติถึง 2 เท่า นอกจากนี้ เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีการทำร้ายภริยา มีแนวโน้มที่จะมีปัญหาด้านความประพฤติ และกลายเป็นคนไม่มีอนาคตมากกว่าเด็กปกติด้วย ดังผลการศึกษาของ Metropolitan Police ของ Bogota พบว่าปัญหาความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงในครอบครัวเป็นแรงผลักดันให้เด็ก 1,299 คนหนีออกจากบ้าน กลายเป็นเด็กจรจัด 32 คน เป็นขอทาน 122 คน ติดยาเสพติดอีก 389 คน เป็นโรสเกณิและกลายเป็นบุคคลที่มีจิตไม่ปกติ (insane) อีก 127 คน

2. ผลกระทบในระยะยาว นอกเหนือจากผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจในระยะสั้นแล้ว การทำร้ายภริยายังมีผลสืบเนื่องที่ตามมาในด้านกรวดภาพพจน์ของตนเอง

¹⁹Ibid., p.22.

²⁰อมทิพ ดาราศรีศักดิ์, "มูลเหตุจูงใจในการฆ่าสามี: ศึกษาเฉพาะผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิง," วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527 หน้า 61.

(self-image) ของเหยื่อและผู้ร้าย รวมทั้งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชีวิตสมรส คุณภาพของชีวิตครอบครัว ตลอดจนกระบวนการอบรมขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ของบุตร นอกจากนั้นความรุนแรงในครอบครัวยังเป็นรากฐานของการใช้ความรุนแรงต่อไปในภายหน้า เพราะเด็กที่มาจากบ้านที่บิดามารดาทำร้ายกัน มีแนวโน้มที่จะใช้ความรุนแรงต่อไปในครอบครัว หรือกล่าวได้ว่า ความรุนแรงเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ ยิ่งกว่านั้น ประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวเมื่อยังเป็นเด็ก อาจมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมความรุนแรงภายนอกครอบครัวด้วย ดังที่ Jaffe ศึกษาพบว่า เด็กชายที่เติบโตมาจากครอบครัวที่มีความรุนแรงมีแนวโน้มปรับตัวได้ยาก และมักมีปัญหาด้านความประพฤติ และ Fisher ซึ่งใช้เวลาศึกษาเรื่องนี้จนถึง 30 ปี สรุปว่า เด็กนั้นเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่มีแนวโน้มจะประกอบอาชญากรรมต่อชีวิตร่างกายสูง และความคิดที่กระทำมักจะรุนแรง เช่น การทำร้าย การข่มขืน พยายามฆ่า หรือฆ่า แต่ไม่อาจทำนายได้ว่า จะประกอบอาชญากรรมเกี่ยวกับทรัพย์ นอกจากนั้นปัญหานี้ยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อผลเสียหายทางเศรษฐกิจ ทำให้ต้องสูญเสียค่าใช้จ่ายในการให้ความสงเคราะห์แก่หญิงในด้านต่าง ๆ แต่ผลกระทบที่สำคัญที่สุดคือ ผลกระทบต่อโครงสร้างสังคม เพราะการทำร้ายภริยาเป็นการยืนยันให้เห็นว่า สังคมยอมรับว่าหญิงอยู่ในฐานะด้อย และเป็นรองชายทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม²¹

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิของหญิง

ในส่วนนี้จะมุ่งศึกษาถึงแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิในชีวิตร่างกายของหญิง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งในต่างประเทศและประเทศไทย

²¹United Nations, Violence Against Women in the Family, p.21-24.

2.2.1 ประวัติและแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิของหญิงตามกฎหมายต่างประเทศ

1. ประวัติและแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิของหญิงสมัยโรมัน

ในสมัยโรมันแต่เดิมนั้น หญิงต้องอยู่ภายใต้อำนาจการคุ้มครองตามกฎหมายของชายไม่ว่าจะเป็นบิดา สามี หรือผู้ปกครอง²² เพราะถือว่าชายเป็นผู้แข็งแรงกว่า ครอบครัวโรมันเป็นหน่วยพื้นฐานทางกฎหมายซึ่งในครอบครัวหนึ่งจะมีบุคคลเพียงคนเดียวที่สมบูรณ์แบบตามกฎหมาย (Sui Juris) คือหัวหน้าครอบครัว (pater familias) หัวหน้าครอบครัวเป็นผู้ชายที่มีอาวุโสสูงสุดในครอบครัว และมีอำนาจปกครองแห่งบิดา (Patria Potesta) หรืออำนาจเหนือบุคคลอื่นๆ ในครอบครัวทั้งทางเนื้อตัวร่างกายหรือทรัพย์สินโดยเด็ดขาด²³ โดยเฉพาะในยุคสาธารณรัฐ (republic) ที่รัฐเข้าไปแทรกแซงเรื่องในครอบครัวน้อยมาก หัวหน้าครอบครัวมีอำนาจสูงสุด ที่จะลงโทษสมาชิกในครอบครัวที่กระทำความคิดผิดตั้งแต่เขียนคำสั่งสอนหรือแม้แต่ลงโทษให้ถึงตายได้ รวมทั้งมีอำนาจขายหรือยกบุคคลในครอบครัว หรือยกบุตรสาวให้สมรสหรือหย่าร้างได้²⁴ นอกจากนี้ในเรื่องของทรัพย์สินบุคคลในครอบครัวจะเป็นเจ้าของทรัพย์สินไม่ได้ ทุกสิ่งทุกอย่างที่บุคคลในครอบครัวหามาได้ต้องตกเป็นของหัวหน้าครอบครัวทั้งสิ้น²⁵ อย่างไรก็ตาม เมื่อพันยุคจักรวรรดิ (Empire) อำนาจของหัวหน้าครอบครัวก็ถูกจำกัดบทบาทลง

²²Burdick, William L., The Principle of Roman Law and Their Relation to Modern Law (New York: The Lawyer Co-operative Publishing, . 1983), p.221.

²³ประชุม โฉมฉาย, "เอกสารประกอบการบรรยายวิชา น.460 ประวัติศาสตร์กฎหมายชั้นปริญญาโท (คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า 6. (อட்சาเนา)

²⁴Crook, J.A., Law and the Life of Rome (London: The Camelot Press, 1976, p.107.

²⁵ประชุม โฉมฉาย, "เอกสารประกอบการบรรยายวิชา น.460 ประวัติศาสตร์กฎหมายชั้นปริญญาโท หน้า 6-7.

ส่วนกรณีการสมรส ถือได้ว่าการสมรสเป็นการเปลี่ยนแปลงสถานะของหญิงอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการสมรสที่มีข้อตกลงเรื่อง Manus* ระหว่างผู้ปกครองของหญิงกับชาย หรือเรียกว่า Cum Manus ซึ่งเป็นการให้อำนาจกับชายสามีนออำนาจปกครองเหนือร่างกายหรือทรัพย์สินของภริยามากเป็นพิเศษ โดย Manus อาจเกิดขึ้นได้ 3 วิธีด้วยกัน คือ การมอบอำนาจให้กับสามีของหญิง การทำพิธีกรรมทางศาสนา หรือโดยอายุความ²⁶ การสมรสที่มีข้อตกลงเรื่อง Manus จะทำให้หญิงไม่อยู่ในอำนาจปกครองของบิดาอีกต่อไป แต่จะอยู่ในอำนาจของสามีแทน ฝ่ายหญิงจะมีสถานะเป็นเพียงบุตรสาวของสามีหรือหัวหน้าครอบครัวของสามีเท่านั้น และไม่มีสิทธิใด ๆ ตามกฎหมายมากไปกว่าบุตรของตนเอง รวมทั้งทรัพย์สินของภริยาที่จะตกเป็นกรรมสิทธิ์ และอยู่ในอำนาจจัดการดูแลของสามีหรือหัวหน้าครอบครัวของสามี อย่างไรก็ตาม มิได้บังคับว่าการสมรสต้องยอมรับหลักการในเรื่อง Manus เสมอไป ชายกับผู้ปกครองของหญิงอาจตกลงให้มีการสมรสโดยไม่มีข้อตกลงเรื่อง Manus หรือเรียกว่า Sin Manus หรือ Free Marriage ก็ได้ โดยการสมรสที่ไม่มี Manus จะไม่มีผลใด ๆ กับหญิงนั้นเลย หญิงยังคงมีฐานะเป็นสมาชิกในครอบครัวเดิมของหญิง หากหญิงบรรลุนิติภาวะแล้วก็มีสิทธิในทรัพย์สินเช่นเดียวกับหญิงโสด²⁷

ตามกฎหมายดั้งเดิมเก่าเกี่ยวกับ Manus สถานภาพทางกฎหมายของหญิงนำเข้าไปรวมกันสามีอย่างสมบูรณ์ สามีมีอำนาจเหนือภริยาโดยเด็ดขาด เป็นอำนาจ

*สถาบัน Manus เกิดขึ้นในยุคสาธารณรัฐ โดยอาจเทียบได้กับอำนาจปกครองแห่งบิดา (Patria Potesta) ความหมายของคำนี้ในยุคโรมันตอนต้น คือ อำนาจหรือกำลังของคนที่มีอยู่เหนือสิ่งที่เป็นเจ้าของโดยสามารถควบคุมและใช้ทรัพย์สินนั้นได้ ต่อมามีความหมายถึงอำนาจของหัวหน้าครอบครัวที่มีอยู่เหนือสมาชิกและทรัพย์สินของครอบครัว และต่อมาก็กลายเป็นศัพท์เทคนิคทางกฎหมายที่หมายถึง สิทธิตามกฎหมายของสามีที่มีเหนือทรัพย์สิน และเนื้อตัวร่างกายของภริยา

²⁶Nicolas, Barry, An Introduction to Roman Law (Oxford: Clarendon Press, 1975), pp.82-83.

²⁷Corbett, Percy Ellwood, The Roman Law of Marriage (Oxford: Clarendon Press, . 1979), p.122.

เหนือชีวิตและความตาย สามีมีอำนาจที่จะขายหรือลงโทษเจียนตี หรือแม้แต่ฆ่าภริยาได้ เช่นเดียวกับที่มีอำนาจเหนือบุตร²⁸ ทั้งนี้เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาตามกฎหมายโรมัน เทียบเคียงได้กับความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตร โดยสามีมีฐานะเท่ากับเป็นบิดาและภริยาเป็นบุตร สามีจึงมีสิทธิตามกฎหมาย และถือว่าเป็นหน้าที่ตามศีลธรรม (Moral obligation) ที่จะควบคุมและลงโทษความประพฤติที่ไม่สมควรของภริยา²⁹ ภริยามีหน้าที่ต้องเชื่อฟังคำสั่งที่ชอบด้วยเหตุผลของสามี นอกจากนี้ หากสามีจับได้ว่าภริยามีชู้ ก็อาจหย่า หรือฆ่าภริยาหรือชู้ได้โดยไม่ต้องรับโทษ โดยปราศจากการโต้สวนใด ๆ ไม่ว่าจะสมรสกันแบบ Manus หรือ Free Marriage ก็ตาม เพราะถือว่าไม่ใช่การใช้อำนาจตาม Manus แต่เป็นการป้องกันเกียรติยศของสามี ในทางกลับกันหากชายมีความสัมพันธ์ทางเพศกับหญิงอื่นก็ไม่ถือเป็นความผิดและต้องรับโทษแต่อย่างใด³⁰

อย่างไรก็ตามอำนาจของสามีเหนือร่างกายภริยาโดยเด็ดขาดนี้มีอยู่เฉพาะในยุคต้น ๆ เท่านั้น ต่อมาก็ได้มีการยกเลิกอำนาจของสามีโดยสิ้นเชิง สามีไม่มีอำนาจลงโทษภริยาและหากชายภริยา สามีก็จะมีผิดตามกฎหมาย

2. ประวัติและแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิของหญิงในประเทศอังกฤษ

สภาพสังคมแต่ดั้งเดิมในประเทศอังกฤษ ถือว่าชายเป็นผู้คุ้มครองดูแลสมาชิกในครอบครัว ส่วนหญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ จะต้องได้รับการดูแลจากชายไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง หรือสามีทั้งร่างกายและทรัพย์สิน ประกอบกับความเชื่อทางศาสนาคริสต์ตามพระคัมภีร์ไบเบิลว่า "สามีภริยาเป็นหนึ่งเดียว" ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดทางกฎหมาย ที่ถือว่าสามีภริยาเป็นบุคคลคนเดียวกันตามทฤษฎีความเป็นหนึ่งเดียวของคู่สมรส (the Unity of Spouse) แต่ความเป็นหนึ่งเดียวหมายถึงเฉพาะชายเท่านั้นที่เป็นหนึ่ง เนื่องจากสถานภาพทางกฎหมายของหญิง

²⁸Burdick, William L., The Principle of Roman Law and their Relation to Modern Law, p.235.

²⁹Domestic Abuse Legislation in Illinois and Other States: A Survey and Suggestions for Reform," University of Illinois Law Review,: (1983), p.263.

ที่มีอยู่ก่อนสมรส จะหมดสิ้นลงในระหว่างสมรส โดยเข้าไปรวมอยู่กับสามี หญิงมีสามี (feme covert) จึงมีสถานภาพแตกต่างกับหญิงโสด (feme sole) หรือเรียกว่าหลัก doctrine of Coverture คือหลักสถานะทางกฎหมายของหญิงในระหว่างสมรส ซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจควบคุมและคุ้มครองของสามี³¹

ทฤษฎีความเป็นหนึ่งของคู่สมรส และความคิดของสังคมในสมัย Common Law ตั้งแต่เริ่มนี้ทำให้สามีมีอำนาจเหนือภรรยา สามีเป็นผู้ปกครองที่มีอำนาจสูงสุดในบ้าน มีสิทธิจัดการทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวได้เต็มที่ ส่วนภรรยาต้องสูญเสียอำนาจตัดสินใจโดยอิสระตามกฎหมาย (legal autonomy) สิทธิใด ๆ ที่หญิงเคยมีมาก่อนสมรสได้กลายมาเป็นสิทธิของสามี ในทางกฎหมายภรรยาจึงถูกมองว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีตัวตน ไม่อาจมีอำนาจหรือความประสงค์ใด ๆ ได้³² ดังจะเห็นได้จากความไม่สามารถกระทำการของหญิงภริยาในเรื่องต่าง ๆ เช่นการที่หญิงไม่สามารถกระหนาบตีกรรมใด ๆ โดยปราศจากความยินยอมของสามี ไม่สามารถกำหนดถิ่นที่อยู่หรือสมาคมติดต่อกับผู้อื่นได้หากสามีไม่ยินยอม รวมทั้งไม่สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีใดๆ ได้ด้วยตนเอง และในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน เมื่อมีการสมรสก็จะตกเป็นของสามี เว้นแต่จะมีความตกลงกันเป็นอย่างอื่น

ผลที่ตามมาของอำนาจสามีที่เหนือภรรยาอีกประการหนึ่ง คือ สามีมีอำนาจลงโทษกักขัง ฆาตกรรมภรรยาเพื่อเป็นการควบคุมภรรยาและรักษาวินัยในครอบครัวได้³³ โดยเรียกว่าการลงโทษโดยชอบด้วยกฎหมาย (lawful correction) เช่น ทฤษฎีของการลงโทษ

³⁰Corbett Percy Ellwood, The Roman Law of Marriage, p.128.

³¹Stephen's H.J., Stephen's Commentaries on the Laws of England Vol.2 (London: Butterworth, 1950), p.490.

³²Epper, Amey, "Battered Women and the Equal Protection Clause: Will the Constution Help Them When the Police Won't?," Yale Law Journal Vol.95 (March 1986), p.291.

³³Buzawa S., Eve and Buzawa G., Carl, Domestic Violence: The Criminal Justice Response, p.23.

แต่พอสมควร* ในศตวรรษที่ 18 ที่อนุญาตให้สามีสงโทษภริยาได้พอสมควรเช่นเดียวกับที่ได้รับอนุญาตให้ลงโทษบุตรและคนรับใช้ ต่อมากฎหมายจำกัดสิทธิของสามีให้ลงโทษภริยาไม่ว่าจะโดยการตี ทบ เตะ ต่อยได้ แต่ต้องไม่เป็นผลให้เกิดการบาดเจ็บถาวร (permanent injury) แนวความคิดนี้อยู่เบื้องหลังกฎหมายและจารีตประเพณีเหล่านี้ William Blackstone (Commentaries on the Laws of England (1775)) อธิบายว่า³⁴ เนื่องจากสามีต้องรับผิดชอบความประพฤติที่ไม่สมควรของภริยา จึงเป็นสิ่งที่มิเหตุผลในการมอบความไว้วางใจให้กับสามี ด้วยการให้อำนาจปราบปรามภริยาโดยการลงโทษอย่างพอสมควร สิทธิของสามีที่จะลงโทษเจียนตีภริยาได้รับการยอมรับในจารีตประเพณีอย่างกว้างขวาง โดยเป็นที่รู้จักกันว่า "rule of thumb" ทั้งนี้เพราะการทุบตีภริยาตามปกติจะลงโทษเจียนตีด้วยไม้ที่ไม้หนาเกินกว่าหัวแม่มือของสามี**

ตัวอย่างคดี In re Cochrane (1840) กฎหมายอังกฤษสามีมีอำนาจเหนือภริยา สามีจึงมีอำนาจตามกฎหมายสามารถบังคับภริยาโดยใช้กำลังทุบตีได้ หากมิได้กระทำอย่างรุนแรงหรือโหดเหี้ยมทารุณ

คดี Manby V. Scott (1663) กฎหมายให้ภริยาอยู่ใต้อำนาจของสามี สามีจึงมีอำนาจลงโทษภริยาได้ แต่ไม่มีสิทธิกระทำให้ถึงตาย มิฉะนั้นจะเป็นการฆาตกรรม

คดี Lord Leigh's Case (1674) หากภริยากระทำกราด ๆ ไม่สมควรสามีมีอำนาจกล่าวตักเตือนภริยา และมีสิทธิกักขังภริยาไว้ในบ้านได้

คดี the king V. Lister (1721) ศาลให้สิทธิสามีที่จะยับยั้งห้ามปรามภริยาได้ในบางกรณี เช่น ภริยาใช้จ่ายทรัพย์สินของสามีจนหมด หรือคบค้าสมาคมกับเพื่อนเลว ๆ การทุบตีภริยาเป็นวิธีการเพียงอย่างเดียวที่จะยับยั้งภริยา และเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ตามกฎหมาย

*มีหลักฐานเขียนด้วยไม้ได้ แต่ใช้ท่อนเหล็กไม่ได้

³⁴Glendon, Marry Ann, . State, Law and Family (London: North Holland Publishing, 1977), p.55.

**ในปี ค.ศ.1783 ศาลอังกฤษวางหลักในคดีการทำร้ายภริยาเป็นครั้งแรกว่าสามีมีอำนาจลงโทษเจียนตีภริยาได้ ตราบเท่าที่ใช้ไม้หนาเกินกว่าหัวแม่มือของสามี

อย่างไรก็ดี สิทธิของสามีในการเขียนตีตราขาย และกักขังภริยา ได้ถูกยกเลิกในปี ค.ศ.1891 ในคดี the Queen V.Jackson (1891)

3. ประวัติและแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิของหญิงในประเทศสหรัฐอเมริกา ความสัมพันธ์ของสามีภริยาในประเทศสหรัฐอเมริกาแต่ดั้งเดิม ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ถือว่า สามีภริยาเป็นบุคคลคนเดียวกัน จะเห็นได้จากการจัดการทรัพย์สินกฎหมายกำหนดให้สามีเป็นผู้แสวงหาทรัพย์สิน ปกป้องรักษาทรัพย์สิน และมีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูภริยา ตลอดจนเป็นผู้ปกครองครัว³⁵ เช่นเดียวกับประเทศอังกฤษ

นอกจากนี้ประเทศสหรัฐอเมริกายังรับอิทธิพลแนวความคิดของอังกฤษ เกี่ยวกับอำนาจของสามีเหนือร่างกายภริยา ดังจะเห็นได้จากคำวินิจฉัยของศาลสูงหลายรัฐ ที่อนุญาตให้สามีลงโทษเขียนตีภริยาได้ตามสมควร โดยไม่ต้องมีความผิดฐานทารุณร่างกายเว้นแต่การทารุณนั้นเป็นผลให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับบาดเจ็บถาวร (permanent injury) เท่านั้น

คดี Bradley V.State 2 Miss. 156 (1824) ศาลสูงมิสซิสซิปปี เป็นรัฐแรกที่ไม่ให้ความคุ้มครองสามีไม่ให้อำนาจในการทารุณร่างกายภริยา แม้ศาลจะยกเลิกสิทธิของสามีที่จะเขียนตีภริยาด้วยแส้ หวาย หรือไม้ที่ไม่นานเกินกว่าหัวแม่มือของสามี แต่ส่วนที่ยังหลงเหลืออยู่ของกฎหมายเก่า "Rule of thumb" ที่แพร่หลายมาเกือบครึ่งศตวรรษ ก็คือศาลอนุญาตให้สามีเขียนตีสั่งสอนภริยาได้ตามสมควรในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉินอย่างยิ่ง (great emergency) หรือเป็นการยับยั้งห้ามปรามอย่างมีประสิทธิภาพ (salutary restraints) และการเขียนตีสั่งสอนนั้นไม่ได้ทำให้บาดเจ็บถาวร โดยศาลให้เหตุผลว่า การฟ้องร้องดำเนินคดีมีแต่จะก่อให้เกิดความอับอายขายหน้าและเสื่อมเสียชื่อเสียงแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย

คดี State V.Black, 60 N.C.262 (1844) ศาลสูงนอร์ทแคโรไลนา วางหลักว่าสามีต้องรับผิดชอบในการกระทำของภริยารวมทั้งมีหน้าที่ต้องปกครองดูแลครอบครัว กฎหมายจึงอนุญาตให้สามีลงโทษภริยาโดยใช้กำลังบังคับภริยาเท่าที่จำเป็นเพื่อควบคุมภริยาได้ นอกจากนี้กรณีที่มีสามีกระทำให้ภริยาได้รับบาดเจ็บถาวร หรือกระทำรุนแรงเกินไป (excess

³⁵ วิชาญ เครื่องงาม, กฎหมายแองโกล-อเมริกัน (กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 42.

of violence) หรือกระทำในลักษณะโหดร้ายทารุณ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความโกรธแค้นของผู้กระทำแล้ว กฎหมายจะไม่เข้าไปแทรกแซงความขัดแย้งภายในครอบครัว

คดี State V. Rhodes 61 N.C.453 (1868) ศาลสูงนอร์ทแคโร-
ไลนาวางหลักว่า สามีไม่มีสิทธิทำโทษภริยาไม่ว่ากรณีใดๆ อย่างไรก็ตาม ถ้าการกระทำนั้นไม่ทำ
ให้ได้รับบาดเจ็บถาวร หรือไม่ได้เกิดจากความประสงค์ร้าย ไม่ทารุณโหดร้าย หรือไม่ก่อให้เกิด
อันตราย ผู้กระทำไม่มีความผิดฐานทำร้ายร่างกาย โดยศาลให้เหตุผลว่าการทะเลาะวิวาทและ
ความขัดแย้งที่เป็นผลให้เกิดความบาดเจ็บเพียงชั่วคราว ไม่อาจเทียบได้กับความร้ายแรงของ
การเปิดเผยเรื่องภายในครอบครัวออกสู่สาธารณชน ศาลควรเปิดโอกาสให้คู่ความแก้ไขปัญหาด้วย
ตนเอง และอยู่ร่วมกันต่อไปมากกว่าเข้าไปแทรกแซงการปกครองครอบครัวในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ³⁶

อย่างไรก็ตาม ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ในคดี Fulghan V. the
State (1871) การทำร้ายภริยาเป็นความผิดฐานทำร้ายร่างกาย

2.2.2 ประวัติและแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิของหญิงในประเทศไทย

ในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้มีการรวบรวมกฎหมายต่าง ๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา
ไว้ในกฎหมายตราสามดวง ส่วนที่กล่าวถึงลักษณะครอบครัวและสถานะของสตรีได้ดีที่สุด คือ
กฎหมายลักษณะฟัวเมีย รวมทั้งปะปนอยู่ในกฎหมายอื่น ๆ เช่น กฎหมายลักษณะลักพา กฎหมาย
ลักษณะมรดก กฎหมายลักษณะทาส เป็นต้น

กฎหมายลักษณะฟัวเมีย ประกาศใช้เมื่อปี พ.ศ.1904 ในสมัยสมเด็จพระ
รามาธิบดีที่ 1 แห่งกรุงศรีอยุธยา แสดงถึงฐานะของสตรีว่าไม่เป็นอิสระแก่ตนเอง ต้องตกอยู่
ภายใต้การคุ้มครองของผู้อื่นหรือที่เรียกกันในครั้งนั้นว่า หญิงต้องอยู่ใน "อนาจอิสระ" ตลอดชีพ*

³⁶Pleck, Elizabeth, "Criminal Approaches to Family Violence, 1640-1980", in Family Violence, Ohlin, L. and Tonry, M., (Chicago: University of Chicago press, 1989), p.20.

*กฎหมายลักษณะฟัวเมีย มาตรา 79 บัญญัติว่า "บุตรที่ห้ามบิดามารดาอย่ามิได้ประกอบ
สามีให้ไซ้ บิดามารดานั้นเป็นอิสระแก่บุตร ถ้าชายใดพึงใจด้วยลูกท่านให้ท่านบิดามารดาตาม
ประเพณีให้บิดามารดาอย่าให้ สามีจึงเป็นอิสระแก่ภรรยา"

เมื่อยังเยาว์ก็อยู่ในความคุ้มครองของบิดามารดา ไม่มีโอกาสเลือกคุ้มครองตามความสมัครใจของตนเองต้องแล้วแต่บิดามารดา พอสมรสแล้วก็อยู่ใต้อำนาจของสามีแทน ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ถือว่า สามีภรรยาเป็นบุคคลคนเดียวกันในทางกฎหมายเพราะถือว่าสถานะของภรรยาได้ถูกนำมารวมไว้กับสามี ผู้ซึ่งมีหน้าที่ปกป้องคุ้มครอง ดูแลรักษาภรรยาแล้ว สามีอำนาจเหนือภรรยาจะว่ากล่าวสั่งสอนและบังคับภรรยาของตนได้³⁷ ส่วนภรียามีหน้าที่ต้องเคารพเชื่อฟังสามีถ้าภรียาทาผิด สามีก็มีสิทธิที่จะลงโทษปรามปรามโดยติภรียาได้โดยสามีไม่มีโทษ*

อย่างไรก็ดี อำนาจลงโทษภรียานั้นต้องพอสมควร ศาลวางหลักเคร่งครัดไม่ให้ทารุณกันอย่างรุนแรง มิฉะนั้น หญิงสามารถฟ้องหย่าได้ หากทารุณภรียาได้รับบาดเจ็บสาหัส สามีก็อาจต้องรับโทษอาญา

ตัวอย่าง คพพิพากษาฎีกาที่ 541/2524 สามีทุบตีภรียาจนกระดูกแขนภรียาหักสามีต้องรับโทษ

คพพิพากษาฎีกาที่ 216/2458 สามีทุบตีภรียามีบาดเจ็บพักเข้าถึง 13 แห่งเจ้าหน้าที่ได้ฟ้องจำเลยเป็นคดีอาชญา ศาลพิพากษาลงโทษ แล้วโจทก์จึงฟ้องขอหย่า ศาลตัดสินให้หย่าได้ ให้สามีจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ภรียา

คพพิพากษาฎีกาที่ 580/2468 สามีทารุณภรียาหลายครั้ง โดยไม่มีเหตุสมควรและครั้งหลังนี้ได้ตีภรียาจนศีรษะแตกตัดสินให้ภรียาหย่าได้

นอกจากนั้นบิดามารดาหรือสามียังมีสิทธิตามกฎหมายที่จะเอาบุตรหญิงหรือภรียาไปขาย จำนำ ได้โดยหญิงไม่จำเป็นต้องยินยอม ดังปรากฏในหลักกฎหมายเกี่ยวกับการซื้อ

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁷ ประสพสุข บุญเดช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2534), หน้า 144.

* กฎหมายลักษณะฟัวเมีย มาตรา 60 "สามีภรียาอยู่ด้วยกัน ภรียามีความผิด สามีปรามปรามติภรียาโดยหญิง หญิงจะเอาโทษแก่สามีนั้นมิได้ ถ้าภรียาค่าว่าหยาบช้าแก่สามี ให้ภรียาเอาข้าวตอกดอกไม้ขอโทษแก่สามีจึงควร"

ชายทาสในพระอัยการทาส* อันเป็นการรับรองให้มีกรเอาคนลงเป็นทาส และบิดามารดาหรือสามีมีอำนาจที่จะขายฝากบุตรหรือภริยาตนได้โดยอิสระ โดยกฎหมายให้เหตุผลว่า บิดามารดาหรือสามีเป็นอิสระเป็นไทแก่ตนเอง ส่วนบุตรหรือภริยาไม่มีอิสระแก่ตัวเอง นอกจากนั้นกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จ บทที่ 109 ยังให้สิทธิกับสามีที่จะยกภริยาของตนให้กับผู้อื่นเหมือนเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งก็ได้** กฎหมายเหล่านี้ สะท้อนค่านิยมของสังคมในอดีตที่มีการยอมรับอำนาจเด็ดขาดของสามีและบิดามารดาเหนือชีวิตภริยาและบุตร และถืออำนาจของสามีและบิดามารดาคล้ายกับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ภริยาและบุตรจึงเป็นส่วนหนึ่งแห่งกองทรัพย์สินเช่นเดียวกับพวกทาสหรือสัตว์เลี้ยง ซึ่งรวมเป็นทรัพย์สินรวมประกอบอยู่ในกองทรัพย์สินของบุคคล³⁸

นอกจากกฎหมายที่กล่าวมาจะแสดงให้เห็นถึงสถานะของความเป็นทรัพย์สินของผู้หญิงแล้ว กฎหมายลักษณะฟัวเมียยังรับรองสิทธิสามีให้มีภริยาหลายคนได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่หญิงต้องซื้อสัตย์ต่อสามีแต่ผู้เดียว หากไปมีความสัมพันธ์ทางเพศกับชายอื่น เป็นเรื่องเสื่อมเสียเกียรติยศของสามีอย่างร้ายแรง หากสามีจับภริยาขณะทำชู้ได้ สามีมีสิทธิที่จะฆ่าทั้งภริยาและชู้ได้ โดยไม่มีความผิด แต่ถ้าฝ่ายชายมีชู้ ภริยามีสิทธิแต่เพียง "ค่าตีผู้หญิงชู้มิให้ถึงสาหัส" และจะต้องเป็นกรณี "หญิงชู้มาทำชู้ด้วยฟัวตนที่เรือนตน" ด้วยในด้านความสัมพันธ์ทางทรัพย์สิน กฎหมายก็ให้อำนาจชายเป็นผู้คุ้มครองทรัพย์สินของภริยา หากหย่าร้างภริยาก็มีสิทธิแบ่งสินสมรสน้อยกว่าสามี³⁹

* มาตรา 1 แห่งพระอัยการทาส บัญญัติว่า "ถ้าฟัวและพ่อแม่ขายเงินเอาชื่อลูกเมียเข้ามาในกรรมธรรม์ขายท่านว่าเป็นสิทธิ แม้เจ้าสินบอกก็ดี มิได้บอกก็ดี แต่ตัวเรือนเบี้ย ซึ่งมีอยู่ในกรรมธรรม์นั้น ท่านว่าเป็นสิทธิได้โดยกระบิลเมือง เหตุว่าเจ้าฟัวพ่อแม่ขายเงินนั้นเป็นอิสระภาพแล" และมาตรา 2 "เมียก็ดี ลูกก็ดี เอาชื่อพ่อแม่และฟัวในกรรมธรรม์ขาย ท่านว่ามีเป็นสิทธิเลย เหตุว่าเมีย, ลูก บ่ได้เป็นอิสระแก่ฟัวและพ่อแม่เลย"

** กฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จ บทที่ 109 มาตรา 12 "ผู้ใดเสนาหาแก่ท่าน ยกภริยาดังชีวิตให้แก่ท่านด้วยเสนาหาแล้ว แลอยู่จะมาคืนเอาเล่า ท่านว่าจะคืนมิได้เลย"

³⁸ร.แลงกาด์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 1, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2526), หน้า 95.

³⁹มาลี พฤษพงษ์สาวลี, สตรีกับกฎหมาย (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2527), หน้า 192-196.

2.2.3 แนวความคิดในการรับรองและคุ้มครองสิทธิของหญิง

จากการศึกษาประวัติและแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของหญิงในอดีตของประเทศต่างๆ จะเห็นได้ว่าความคิดของสังคมในขณะนั้นเป็นอย่างเดียวกัน คือมองว่าหญิงและชายมีฐานะไม่เท่าเทียมกันทั้งในสังคมและในครอบครัว โดยถือว่าหญิงมีฐานะด้อยกว่าชาย ไม่มีบทบาทหรือความสำคัญในสังคม ไม่มีความสามารถในการตัดสินใจโดยอิสระของตนเอง ต้องขึ้นอยู่กับอำนาจและอำนาจใจของบิดาและสามีเท่านั้น หญิงมีสภาพเหมือนกับเป็นทรัพย์สินของสามี จึงไม่มีสิทธิในร่างกายของตนเอง สามีมีสิทธิตามกฎหมายที่ลงโทษเขียนตีภรรยา เพราะหญิงเมื่อแต่งงานแล้วจะถูกมองว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีตัวตนตามกฎหมาย จึงไม่มีสิทธิใดๆ อย่างแท้จริง แม้แต่สิทธิที่จะพ้นจากการถูกทารุณร่างกายก็ตาม

แต่ต่อมาเมื่อสภาพสังคมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป แนวความคิดในการทำให้หญิงมีสิทธิและฐานะเท่าเทียมกับชายไม่ว่าจะเป็นในทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และครอบครัว ได้เริ่มแพร่หลายขึ้น ดังเช่น กฎหมาย The Married Women's Property Act 1882 ที่มีบทบัญญัติคุ้มครองทรัพย์สินประเภทแยกไว้ใช้ส่วนตัวของหญิงมีสามี ให้หญิงมีอำนาจเป็นเจ้าของและจำหน่ายทรัพย์สินเหมือนหญิงไม่มีสามี และที่สำคัญ มีการยกเลิกสิทธิของสามีที่จะเขียนตีและกักขังภรรยาโดยคำพิพากษาของศาลในคดี The Queen V. Jackson ในปี ค.ศ. 1891 ของอังกฤษ และคดี Fulghan V. the State ในปี ค.ศ. 1871 ของสหรัฐอเมริกาตั้งได้กล่าวมาแล้วเป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศตวรรษที่ 20 ได้มีการพัฒนาแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน (Human Rights)* เริ่มต้นด้วยการจัดทากฎบัตรสหประชาชาติ (United Nations

*แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน มีกำเนิดมาจากความคิดสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights) ซึ่งมีสาระสำคัญว่า มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน และมีสิทธิขั้นพื้นฐานบางประการที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ความเสมอภาคและสิทธิในชีวิต เสรีภาพในร่างกายถือว่าเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ไม่อาจโอนให้แก่กันได้ และไม่มีใครจะล่วงละเมิดได้ สิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นสิทธิธรรมชาติจึงเป็นสิทธิเด็ดขาดและสูงสุด แนวความคิดในเรื่องสิทธิธรรมชาติดังกล่าวมีที่มาจากแนวความคิดกฎหมายธรรมชาติ (Natural law) ซึ่งหมายถึง กฎหมายซึ่งอ้างว่าบุคคลอ้างว่ามีอยู่ตามธรรมชาติ คือเกิดมาโดยมีเองโดยมนุษย์ไม่ได้ทำไว้ เป็นกฎหมายที่อยู่เหนือรัฐและใช้ได้โดยไม่จำกัดกาลเวลาและสถานที่

Charter) ในปี ค.ศ. 1948 ซึ่งเป็นการยอมรับสิทธิมนุษยชนอย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากคำปรารภว่า "จะยืนยันความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชน" และต่อมาก็ได้มีการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) เมื่อ ค.ศ. 1948⁴⁰ ซึ่งบัญญัติรับรองสิทธิและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของบุคคลทุกคน โดยไม่จำกัดเพศ เชื้อชาติ ศาสนา ที่จะได้รับหลักประกันในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกัน และหลังจากนั้นมา ก็มีการตื่นตัวถึงแนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวาง ดังจะเห็นได้จากมีกฎหมายระหว่างประเทศที่เป็นบ่อเกิดของสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ตามมามากมาย เช่น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและสิทธิทางการเมือง (1966) บังคับใช้ (ค.ศ. 1962) สนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป (1953) เป็นต้น แนวคิดสิทธิมนุษยชนดังกล่าวยังก่อให้เกิดการตื่นตัวถึงสิทธิและความเสมอภาคระหว่างชายและหญิงอย่างมากที่สลับแต่เคยเป็นมา จึงมีการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อหญิงนั้น เป็นการชัดเจนการพัฒนาศักยภาพของหญิงในการรับใช้ประเทศของตน ตลอดจนมวลมนุษยชาติ และในปี 1980 มีอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Woman) โดยวัตถุประสงค์ของสหประชาชาติ คือ ความเสมอภาค การพัฒนาและสันติภาพ⁴¹

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างยิ่งหลายประการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสามภริยาของต่างประเทศ เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี มีแนวความคิดใหม่เกี่ยวกับการสมรส ซึ่งเน้นความเสมอภาคและการร่วมมือร่วมใจกันของสามภริยา แทนการมีอำนาจเหนืออีกฝ่ายหนึ่งอย่างในอดีต⁴² ซึ่งมีผลเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างสามภริยาที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรกเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัวจากรูปแบบเดิมที่ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว มาเป็นรูปแบบที่สามมีและภริยามีสิทธิเท่าเทียมกันในการตัดสินใจทุกอย่างในครอบครัว ประการต่อมา เปลี่ยน

⁴⁰ วิชาญ เครื่องาม, "ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน" วารสารอัยการ 13 (มกราคม 2522), หน้า 25.

⁴¹ มาลี พฤษภ์พงสาวลี, สตรีกับกฎหมาย, หน้า 175-176.

⁴² Glendon, Marry Ann, State Law and Family, p. 126.

ลักษณะจากความเป็นหนึ่งเดียวระหว่างคู่สมรส มาเป็นบุคคลสองคนที่มีอำนาจตัดสินใจด้วยตนเอง โดยอิสระ⁴³ บัจฉัย 2 ประการดังกล่าว มีส่วนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบกฎหมาย มีการแก้ไขกฎหมายยกเลิกข้อจำกัดสิทธิและหน้าที่ของหญิงมีสามีให้หมดสิ้นไป เพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสอยู่บนรากฐานที่สามีภริยามีสิทธิเท่าเทียมกันในการจัดการทุกอย่างในครอบครัว แนวความคิดที่ถือว่าสามีภริยาเป็นบุคคลเดียวกันตามกฎหมายจึงผ่อนคลายลง จนในที่สุด หญิงมีสิทธิและหน้าที่ของตนแยกออกมาต่างหากจากสามีเกือบสิ้นเชิง ดังจะเห็นได้จากกฎหมายต่างๆ เช่น The Domicile and Matrimonial Proceedings Act 1973 ที่ให้อำนาจแก่ภริยาที่จะเลือกภูมิลำเนาได้โดยอิสระโดยไม่จำเป็นต้องถือตามสามี หรือ The Important Equal Pay and Sex Discrimination Legislative Act 1975 ของประเทศอังกฤษ ที่ให้อำนาจอิสระแก่ภริยาในการเลือกถิ่นที่อยู่ หรือดูแลให้การศึกษาแก่บุตรได้ เป็นต้น

สำหรับประเทศไทย ก็เริ่มมีแนวความคิดในการรับรองและคุ้มครองสิทธิของหญิงเช่นกัน ในสมัยรัชกาลที่ 4 มีประกาศพระราชบัญญัติเกี่ยวกับครอบครัวเพิ่มเติมมีผลให้ฐานะของสตรีตามกฎหมายและสังคมเปลี่ยนแปลงดีขึ้น ที่สำคัญคือ การให้สิทธิที่จะเลือกคู่สมรสได้ตามใจชอบ และมีพระราชบัญญัติเรื่องพัวชายเมีย บิดามารดาชายบุตร รศ.86 (พ.ศ.2410) ระบุให้สามีมีความผิดหากขายหรือจำนำภริยาโดยภริยาไม่ยินยอม ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ก็ได้มีการประกาศใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 (พ.ศ.2450) ซึ่งห้ามการซื้อขายมนุษย์หรือเอาคนลงเป็นทาส ถือว่าเป็นความผิดทางอาญามีโทษ รวมทั้งเมื่อ พ.ศ.2454 ได้มีประกาศการเลิกทาสอย่างสมบูรณ์ ซึ่งมีผลให้หญิงไม่ต้องตกเป็นสินค้าเพื่อการซื้อขายอีกต่อไป⁴⁴ จึงเห็นได้ว่ารัฐพยายามเข้าไปจำกัดตรวนอำนาจสิทธิขาดของสามีเหนือภริยามาเป็นลำดับ

แต่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างยิ่งต่อมา คือ เมื่อแนวคิดเกี่ยวกับการยอมรับความเสมอภาคและสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้แพร่หลายมาถึงประเทศไทย ก็ได้มีการยกเลิกกฎหมายลักษณะพัวเมีย และมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่า

⁴³Ibid, p. 115.

⁴⁴ลาพรรณ น่วมบุญลือ, สิทธิและหน้าที่ของสตรีตามกฎหมายไทย (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2533), หน้า 15-16.

ด้วยครอบครัวเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2478 แทน⁴⁵ อันเป็นผลให้มีการเลิกสิทธิสามีในการเขียนคำสั่งสอนภริยา ยิ่งกว่านั้น ในปีพ.ศ. 2518 ประเทศไทยได้รับแนวความคิดที่จะทำให้ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันในทุกด้าน (equal rights) จึงทำให้ต้องมีการแก้ไขกฎหมายยกเลิกข้อจำกัดสิทธิและหน้าที่ของหญิงมีสามีให้หมดสิ้นไป มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2517 ซึ่งมาตรา 28 ได้บัญญัติว่า "บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้บทบังคับบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การจำกัดสิทธิและเสรีภาพ อันเป็นการฝ่าฝืนเจตนารมณ์ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้" จึงมีผลให้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายต่าง ๆ รวมทั้งกฎหมายครอบครัวอีกหลายมาตรา ที่สำคัญ เช่น การยกเลิกกฎหมายที่กำหนดให้สามีเป็นหัวหน้าในครอบครัวและ หญิงมีสามีต้องถือภูมิลำเนาของสามี ยกเลิกกฎหมายซึ่งจำกัดสิทธิของหญิงมีสามีในการจัดการทรัพย์สินของตนเอง เป็นต้น ในปัจจุบันนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาตั้งอยู่บนรากฐานที่สามีและภริยาต่างเป็นหัวหน้าในครอบครัวด้วยกัน ทั้งคู่มีสิทธิเท่าเทียมกันในการจัดการทุกอย่างในครอบครัว สามีภริยาถือว่าเป็นบุคคลสองคนตามกฎหมายไม่ใช่บุคคลคนเดียวกันอีกต่อไป⁴⁶

ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าในปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของหญิงได้เปลี่ยนไปจากอดีต โดยมีความคิดในการรับรองและคุ้มครองสิทธิของหญิงในด้านต่าง ๆ รวมทั้งสิทธิในชีวิตร่างกาย ที่ผู้อื่นจะละเมิดมิได้ แม้แต่คู่สมรสก็ตาม ถึงแม้ว่าสามีภริยาต่างฝ่ายต่างมีสิทธิที่จะกล่าวตักเตือนหรือสั่งสอนซึ่งกันและกัน แต่ก็กระทำได้เพียงแต่คำชี้กริ้ววาจาจะถึงขั้นลงไม้ลงมือใช้กำลังมิได้⁴⁷ แม้ในสมัยโบราณกฎหมายลักษณะพั่วเมีย เคยให้อำนาจสามีที่จะเขียนคำสั่งสอนภริยาบ้างตามสมควร เมื่อประกาศใช้บรรพ 5 แล้วอำนาจดังกล่าวย่อมหมดไป เพราะตามประมวลกฎหมายจะเอาคนลงเป็นทาสไม่ได้ และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 มาตรา 1567 ให้สิทธิแก่ผู้ใช้อำนาจปกครองเท่านั้นที่จะทำโทษบุตรตามสมควร เพื่อว่ากล่าวสั่งสอนแต่มิได้

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

⁴⁶ ประสพสุข บุญเดช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5, หน้า 144.

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 159.

บัญญัติให้สิทธิสามีไว้แต่อย่างใด⁴⁸ และตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 71 บัญญัติแต่เพียงให้ ความคิดฐานลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ น้อโกง โกงเจ้าหนี้ ยักยอก รับของโจร ทำให้เสียทรัพย์ และบุกรุกที่สามีกระทำต่อภริยา หรือภริยากระทำต่อสามี ผู้กระทำไม่ต้องรับโทษ แต่ไม่รวมถึง ความคิดฐานทำร้ายร่างกาย ประกอบกับมีหลักการให้ชายหญิงมีสิทธิเสมอภาคกัน ตามหลักสิทธิ มนุษยชนและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2535 มาตรา 25 ดังนั้นอำนาจเขียนตีสิ่ง สอนจึงไม่มีต่อไปหากมีการทำร้ายร่างกายอีกฝ่ายหนึ่งจึงทำไม่ได้ โดยประมวลกฎหมายแพ่งและ พณิชย์มาตรา 1516 กำหนดให้เป็นเหตุหย่า และเป็นความผิดฐานทำร้ายร่างกาย* ตาม ประมวลกฎหมายอาญา

2.3 บทบาทของรัฐ

ในระบอบประชาธิปไตย ถือว่ารัฐเกิดมาเพื่อมนุษย์และให้ประโยชน์นานาประการแก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในรัฐ จึงเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐในการอำนวยความสะดวกแก่ ประชาชน⁴⁹ รัฐจึงมีหน้าที่อย่างหนึ่งในการรักษาผลประโยชน์สาธารณะ ได้แก่ การรักษาความ ยุติธรรมในสังคม โดยมีกฎระเบียบที่มีลักษณะบังคับให้สมาชิกของรัฐทุกคนปฏิบัติตาม เพื่อให้เกิด หลักประกันว่าบุคคลจะได้รับการคุ้มครองสิทธิในชีวิตและทรัพย์สิน และให้ผู้ละเมิดสิทธิผู้อื่นต้อง ถูกลงโทษตามกฎหมายเกณฑ์ของสังคมโดยยุติธรรม อันเป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิประโยชน์พื้นฐาน ของบุคคล ซึ่งจะส่งผลให้สังคมส่วนรวมมีความสงบเรียบร้อยและพัฒนาก้าวหน้าต่อไป นอกจากนี้

⁴⁸ชาติชาย อัครวิบูลย์ และสมบูรณ์ ชัยเดชสุริยะ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว, (กรุงเทพฯ : เอร่าวิณการพิมพ์, 2521) หน้า 250.

*คูศพิพากษาศฎีกาที่ 1078/2511 สามีใช้กำลังทำร้ายภริยา มีบาดแผล 6 แห่ง เป็นร้อยช้ำ แต่ไม่ปรากฏขนาดว่าโตแค่ไหน และอาจรักษาให้หายได้ ภายใน 5 วันเท่านั้น จึง ไม่ส่งผลให้เป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจของภริยา ไม่เป็นความผิดตามมาตรา 295 แต่ผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 391

⁴⁹จรรณ สุภาพ, หลักรัฐศาสตร์ ภาคพิศดาร แนวทฤษฎีและประยุกต์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2518), หน้า 225.

ผลประโยชน์สาธารณะซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐต้องดูแลความรับผิดชอบ ยังรวมถึงการจัดบริการ สาธารณะที่จำเป็นพื้นฐาน และช่วยเหลือผู้ที่ยากแ่อน และช่วยเหลือตนเองไม่ได้⁵⁰

การมีชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม ทุกคนจึงต้องยอมเสียสละจำกัดเสรีภาพของตนบาง ประการให้อยู่ในขอบเขตที่รัฐกำหนด ซึ่งเป็นรูปแบบข้อบังคับความประพฤติของบุคคลหรือเรียกว่ากฎหมาย เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม⁵¹ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการรักษาความสงบ เรียบร้อยจะเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งของรัฐ แต่เนื่องจากมีแนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ของประชาชนที่อาจถูกกระทบกระเทือนจากรัฐ เพื่อมิให้รัฐกระทำทารุณ ใดๆ แก่พลเมือง ตามอาเภอใจ จึงเป็นแรงผลักดันให้มีบทบัญญัติที่เข้าเป็นหลักสากลเพื่อห้ามมนุษย์ชาติยอมรับเป็นแนว ทางปฏิบัติในเวลาต่อมา เช่น ปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีจุดประสงค์ในการส่งเสริม การเคารพอิสรภาพของมนุษย์ ซึ่งเป็นแนวความคิดที่จะให้สังคมเกิดการยอมรับและเคารพใน เสรีภาพของบุคคลทั้งจากบุคคลอื่นและจากรัฐ

ในส่วนของสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันขั้นพื้นฐานของสังคมมนุษย์นั้น รัฐก็ต้องเข้า มากำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันครอบครัวกับรัฐ และกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลใน ครอบครัวนั้น ๆ แต่เนื่องจากครอบครัวเป็นสถาบันที่อุดมไปด้วยความผูกพันใกล้ชิด ทั้งในด้าน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁰จรัส สุวรรณมาลา, ผลประโยชน์สาธารณะและการกำหนดนโยบายสาธารณะ: แนวคิดทางรัฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531), หน้า 3-4.

⁵¹อุทิศ แสนโกศิก, กฎหมายอาญา ภาค 1 (กรุงเทพ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2525), หน้า 1

ความเป็นอยู่ จิตใจ และอารมณ์ ดังนั้น รัฐจึงจำเป็นต้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการอยู่ร่วมกันในครอบครัวเพื่อมิให้รัฐแทรกแซงเข้าไปในครอบครัวโดยพลการ*

ส่วนปัญหาความรุนแรงในครอบครัว (family violence) ในกรณีการทำร้ายร่างกายภริยา แม้จะถือว่าเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ในครอบครัว แต่ขณะเดียวกันก็ยังเป็นอาชญากรรมที่ส่งผลกระทบต่อสังคมด้วย ด้วยเหตุนี้จึงเกิดความขัดแย้งกันอยู่ในตัวเอง 2 ประการ คือ หน้าที่ของรัฐที่จะต้องให้ความพิทักษ์คุ้มครองพลเมืองของตนให้ได้รับความปลอดภัยในชีวิตร่างกายและสิทธิต่างๆ ตามกฎหมายอันเป็นมูลฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม (รวมทั้งการคุ้มครองหญิงที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว) กับหน้าที่ของรัฐในการคุ้มครองหญิงที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว) กับหน้าที่ของรัฐในการคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของครอบครัว (family privacy)

* ความเป็นส่วนตัวของชีวิตครอบครัวได้รับการยอมรับว่าเป็นสิ่งสำคัญ ดังตัวอย่างการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของการอยู่ร่วมกันในครอบครัว ดังนี้

บัญญัติว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 12 บัญญัติว่า "บุคคลใด ๆ จะถูกแทรกสอดโดยพลการในความเป็นอยู่ส่วนตัวในครอบครัว ในเคหสถาน หรือในการสื่อสาร หรือจะถูกกลบหลู่ในเกียรติยศและชื่อเสียงไม่ได้ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายต่อการแทรกสอดหรือการกลบหลู่ดังกล่าวนั้น" และในข้อที่ 16 (3) บัญญัติว่า "ครอบครัวเป็นหน่วยธรรมชาติและหลักมูลฐานของสังคม และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากสังคมและรัฐ"

สนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป (The European Convention on Human Rights, 1953) มาตรา 8 บัญญัติว่า

"(1) บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเคารพความเป็นส่วนตัวและชีวิตครอบครัว บ้านหรือเคหสถานของเขา

(2) อานาจรัฐจะสอดแทรกการใช้สิทธิเหล่านี้ไม่ได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และเป็นสิ่งจำเป็นในสังคมประชาธิปไตย เพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของประเทศ ความปลอดภัยของรัฐ เศรษฐกิจของประเทศ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ป้องกันอาชญากรรม หรือเพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพ หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น"

แนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัวของชีวิตครอบครัว (family privacy)

ความเป็นส่วนตัว (privacy) คือสถานะที่บุคคลจะรอดพ้นจากการสังเกต การรู้เห็น การสืบความลับ การรบกวนต่าง ๆ และมีความสันโดษ ไม่ติดต่อด้านสัมพันธ์กับสังคม และสิทธิส่วนตัว (right of privacy) หมายถึง สิทธิประจำตัวของบุคคล อันประกอบด้วยเสรีภาพในร่างกาย การดำรงชีวิต มีความเป็นส่วนตัวซึ่งได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายมิให้ผู้อื่นมาล่วงเกิน

แนวความคิดในเรื่องสิทธิส่วนตัวเป็นแนวความคิดแบบปัจเจกชนนิยม (Individualism) ซึ่งบุคคลแต่ละคนมีความสำนึกว่าตนมีพลังความคิดที่สามารถจะกำหนดวิถีชีวิตของตนเองได้อย่างอิสระ ก่อให้เกิดการเรียกร้องให้คุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล⁵²

The Younger Committee อธิบายว่าความเป็นส่วนตัวมีลักษณะสำคัญ 2 ประการคือ

1. มีอิสระพ้นจากการแทรกแซงในตัวบุคคล บ้าน ครอบครัวและความสัมพันธ์ในครอบครัว

2. ความเป็นส่วนตัวของการติดต่อสื่อสาร บุคคลมีสิทธิจะตัดสินใจโดยอิสระว่าขอบเขตของข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับตนเองที่จะติดต่อกับผู้อื่นมีแค่ไหน เพียงไร⁵³

ความเป็นส่วนตัวยังเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในความสัมพันธ์ของมนุษย์ ซึ่งประกอบไปด้วยความรัก มิตรภาพ และความไว้วางใจกัน ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดสนิทสนมที่เป็นส่วนตัวดังกล่าว จึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนข่าวสารในการกระทำ ความเชื่อและอารมณ์ของกันและกัน ซึ่งบุคคลหนึ่งจะเลือกกระทำกับบุคคลบางคนเท่านั้น⁵⁴ นักปรัชญาบางคนเห็นว่าสิทธิส่วนตัวมีอยู่โดยอิสระแยกออกมาจากสิทธิส่วนตัวอื่นๆ เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของปัจเจกชน

⁵²ซูชีพ บิดพะสิริ "การละเมิดสิทธิส่วนตัว," วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร ภาควิชา นิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527, หน้า 3.

⁵³Pahl, J., Private Violence and Public Policy : The needs of battered women and the response of the public services (London: Routledge and Kegan Paul, 1985), p.16.

⁵⁴Borkowshi, Magaret, Murch Mesuyn and Walker, Val. 7 Marital Violence-The Community response (London : Tavistock Publications., (1983), p. 107.

ในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ ความเป็นส่วนตัวเป็นแบบแผนทางสังคม ซึ่งเมื่อชายและหญิงสมรสกันก็จะได้รับความคุ้มครองสิทธิส่วนตัวของกลุ่มสมรส⁵⁵ ผลประโยชน์ของความเป็นส่วนตัวของกลุ่มสมรสเริ่มต้นมาจากสิทธิของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มสมรส (marital unit) ซึ่งมีพื้นฐานมาจากแนวความคิดดั้งเดิมว่าสามีภริยาเป็นบุคคลคนเดียวกันตามกฎหมาย แนวคิดความเป็นหนึ่งเดียวกันของกลุ่มสมรสเป็นผลให้การดำรงรักษาผลประโยชน์ของความเป็นส่วนตัวของกลุ่มสมรส (marital privacy)⁵⁶ สิทธิของสามีภริยาที่จะมีความเป็นส่วนตัว สะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่เป็นอิสระของกลุ่มสมรส

แนวความคิดเป็นส่วนตัวของครอบครัวได้รับความสำคัญมานานแล้ว โดยเฉพาะในช่วงกลางจนถึงช่วงปลายศตวรรษที่ 19 มีแนวความคิดว่าบ้านเป็นสถานที่ส่วนตัวที่เป็นอิสระพ้นจากการแทรกแซงของภายนอก⁵⁷ แนวความคิดความเป็นส่วนตัวของครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการแบ่งแยกระหว่างเรื่องส่วนบุคคล (private) กับสาธารณะ (Public) ออกจากกัน แต่แนวความคิดในการแบ่งแยกดังกล่าวจะแตกต่างกันไปตามช่วงเวลาแห่งประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และชนชั้นทางสังคมที่แตกต่างกันไป ดังเช่น วัฒนธรรมกรีกโบราณ มีการแบ่งแยกระหว่างครอบครัว (oikos) กับนครรัฐ (polis) บุคคลธรรมดา (idiot) มีจุดมุ่งหมาย (purpose) ความดี (goodness) ความมีเหตุผล (rationality) และคุณค่า (worth) น้อยกว่าผู้ที่สังกัดและมีส่วนร่วมในการดำเนินการของรัฐ (polites) ทั้งเพลโตและอริสโตเติล เห็นว่าเอกชน (the private) เป็นสิ่งที่สำคัญ (noble) น้อยกว่ารัฐ (the public) และสังคมที่ดีเอกชนควรอยู่ในฐานะต่ำกว่ารัฐ (the public) ในโลกส่วนตัวของครอบครัวจะประกอบด้วยผู้หญิง เด็ก คนรับใช้และทาส ซึ่งตรงกันข้ามกับรัฐ (the public) ที่ประกอบด้วยผู้ที่ได้รับสิทธิพิเศษจากนครรัฐ (freeman)⁵⁸

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Buda, Micheal A. and Butler, Teresa L., "The Battered Wife Syndrome: A Backdoor Assault on Domestic Violence", Journal of Family Law Vol. 23 (1984-85), p.364.

⁵⁷ Pahl J., Private Violence and Public Policy, p.97.

⁵⁸ Ibid., p.15.

ความแตกต่างระหว่างสาธารณะกับเรื่องส่วนบุคคล เป็นแนวความคิดทางการเมืองที่
 ดำเนินเรื่อยมา ในศตวรรษที่ 18 นักคิดทางกฎหมายของอังกฤษได้แบ่งแยกระหว่างพฤติกรรม
 สาธารณะกับพฤติกรรมส่วนบุคคล (public and private behavior) โดย William
 Blackstone แสดงความเห็นไว้ใน Commentaries on the Laws of England (1765
 -1769) ว่า อาชญากรรมเป็นการกระทำที่สร้างความเสียหายให้กับสังคมทางแพ่ง (civil
 society) ส่วนความชั่วส่วนบุคคล (private vices) ไม่เข้าเรื่องที่อยู่บังคับของกฎหมาย
 เช่น แม้การดื่มสุราในที่สาธารณะเป็นตัวอย่างไม่ดีที่สมควรจะถูกดำเนินคดีแต่ความแตกต่างใน
 ครอบครัวยังไม่ควรเห็นว่าเป็นการคุกคามต่อระเบียบของสังคม⁵⁹ ด้วยเหตุนี้ครอบครัวจึงเป็นสถาบัน
 ส่วนตัว แยกออกมาจากรื่องของสาธารณะ (public life) โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 19
 ขอบเขตระหว่างสาธารณะ (public) กับเรื่องส่วนบุคคล (private) แยกกันอย่างชัดเจน*
 Davidoff จึงกล่าวถึงความหมายของคำว่า บ้าน (home) ว่า ในทางอุดมคติบ้านเป็นที่พักพิง
 ของบุคคลแยกออกมาจากอำนาจรัฐทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา บ้านแสดงถึงความเป็น
 ส่วนตัวของบุคคลอย่างที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่ลัทธิปัจเจกชนนิยมเฟื่องฟู⁶⁰

ในปัจจุบัน สิทธิส่วนตัวถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งที่ได้รับการรับรองและคุ้มครอง
 ซึ่งในที่นี้จะขอกล่าวถึงประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นประเทศที่ให้ความคุ้มครอง
 สิทธิเสรีภาพของประชาชนมากที่สุดเป็นตัวอย่าง

⁵⁹Pleck, Elizabeth, "Criminal Approaches to Family Violence, 1640-1980," P.28.

*แนวความคิดดังกล่าวมีผลต่อสถานภาพของผู้หญิงในสังคม ดังที่ John Stuart Mill
 เปรียบฐานะของผู้หญิงในสมัยนั้นว่าต้องอยู่ภายใต้การครอบงำของชาย ไม่มีส่วนร่วมใด ๆ ในรัฐมี
 แต่หน้าที่ตามกฎหมายต้องเชื่อฟังชายความแข็งแรงแห่งความเป็นส่วนตัวของครอบครัวจึงมีความ
 เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ซึ่งหากพิจารณาอย่างใกล้ชิดแล้วจะเห็นว่าลัทธิปัจเจก
 ชนนิยมทำให้สิทธิส่วนตัวของกลุ่มสตรีเข้มแข็งที่ตัวสามีมากกว่าหญิง ความเป็นส่วนตัวดังกล่าวจึง
 เป็นสิ่งคุ้มครองชายมากกว่าคุ้มครองหญิง (Pahl J., 1985: p.9)

⁶⁰Pahl, J., Private Violence and Public Policy, p.9.

ประเทศสหรัฐอเมริกา มีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญตั้งแต่ ค.ศ. 1789 และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ เพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เรียกว่าบทบัญญัติประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน (Bill of Rights) บทบัญญัติรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมที่เกี่ยวกับสิทธิส่วนตัวของประชาชน มีอาทิเช่น บทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 1 ได้กล่าวถึงสิทธิของประชาชนในการนับถือศาสนา มีเสรีภาพในการพูด การพิมพ์ การชุมนุมกันด้วยความสงบ บทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 3 ได้กล่าวถึงสิทธิของประชาชนในการจัดวางทหารมิให้เข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของตน และบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 4 กล่าวถึงสิทธิของประชาชนที่จะได้รับความปลอดภัยในร่างกาย เคหสถาน เอกสาร และทรัพย์สินจากการตรวจค้น หรือยึดโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร เป็นต้น

บทบัญญัติเหล่านี้ศาลสูงได้ตีความว่าเป็นสิทธิส่วนตัว ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งของมนุษย์ ฉะนั้น จึงถือว่าสหรัฐอเมริกามีการรับรองสิทธิส่วนตัวไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย ดังเช่นในคดี *silverman V. United Stated*, 365 U.S. 505 (1961) ศาลสูงได้ตัดสินว่าบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญฉบับที่ 4 ให้สิทธิบุคคลในอันที่จะอยู่ลำพังในบ้านของเขา และเป็นอิสระจากการแทรกแซงของรัฐโดยไม่มีเหตุผลสมควรและสิทธิเช่นนี้เป็นสาระสำคัญแห่งเสรีภาพและความคุ้มครองตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ บทบัญญัตินี้ได้ห้ามการตรวจค้นโดยไม่มีสาเหตุอันควรโดยมุ่งที่จะคุ้มครองสิทธิส่วนตัวของบุคคล⁶¹

นอกจากนั้น ศาลก็ยังยอมรับถึงความสำคัญของความเป็นอิสระในความเป็นอยู่ส่วนตัวของชีวิตครอบครัว แม้ว่าสิทธิเสรีภาพในครอบครัวจะมิได้มีข้อความรับรองไว้ในบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญก็ตาม แต่ศาลก็ถือว่าสิทธิในครอบครัวเป็นสิทธิส่วนตัวที่ขยายออกไป และเป็นสิทธิที่สืบเนื่องมาจากกระบวนการที่ชอบด้วยกฎหมาย (due process)

คดี *Roe V. Wade*, 410 U.S. 113 (1973) สิทธิส่วนตัวเป็นสิทธิขั้นมูลฐานของประชาชนที่ควรได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ แม้รัฐธรรมนูญจะไม่ได้กล่าวถึงสิทธิส่วนตัวนี้ไว้โดยตรงก็ตาม แต่ก็ควรยอมรับว่าสิทธิเช่นนี้มีอยู่ตามรัฐธรรมนูญ สิทธิส่วนตัวนี้ขยายไปถึงเรื่องการสมรส และความสัมพันธ์ในครอบครัว

⁶¹ชูชีพ ปิณฑะสิริ, "การละเมิดสิทธิส่วนตัว," หน้า 60.

ตั้งแต่นั้นมาได้ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าสิทธิในครอบครัวควรได้รับการคุ้มครองอย่างเต็มที่ ภายใต้อำนาจกระบวนการแห่งกฎหมาย (due process) เพื่อให้บุคคลในครอบครัวโดยเฉพาะสามี ภรรยา บิดามารดากับบุตร มีอิสระและเสรีภาพในการกระทำกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันภายในครอบครัวของตนเองได้ เพื่อให้เขาดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในครอบครัวอย่างสงบสุข⁶²

หลักความเป็นส่วนตัวของครอบครัว (family privacy) เป็นหลักที่รัฐจะไม่เข้าไปแทรกแซงเรื่องภายในครอบครัว เพราะรัฐไม่ต้องการเข้ามากำหนดหรือสั่งการใด ๆ ในการกระทบกระทั่งกันภายในครอบครัว แต่เดิมหลักนี้ขยายไปถึงกรณีความรุนแรงในครอบครัว (family violence) ด้วย ความเป็นส่วนตัวของครอบครัว จึงเป็นหลักคุ้มครองผู้กระทำผิดต่อบุคคลในครอบครัวเดียวกัน ไม่ต้องรับผิดชอบการกระทำความผิดของตนตามกฎหมาย หลักนี้ยังก่อให้เกิดนัยบ่งชี้เดิมว่าเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมาย เช่น เจ้าพนักงานตำรวจจะไม่เข้าไปแทรกแซงเรื่องภายในครอบครัว แม้แต่กรณีที่มีการทำร้ายในครอบครัวที่ค่อนข้างร้ายแรงก็ตาม⁶³ นอกจากนี้ ศาลยังวางหลักมิให้สามีที่ทำร้ายร่างกายภรรยาต้องรับโทษตามกฎหมาย เนื่องจากศาลต้องการคุ้มครองสิทธิของชายที่จะควบคุมภรรยาด้วยความเคารพอำนาจอิสระในการปกครองตนเองของครอบครัว และไม่ต้องการให้เปิดเผยเรื่องส่วนตัวในครอบครัวออกสู่สายตาสาธารณชนอย่างใดก็ได้ ศาลจำกัดเฉพาะกรณีการทำร้ายที่ไม่ทำให้เกิดการบาดเจ็บถาวรเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม สภาพสังคมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัวของครอบครัวจึงเปลี่ยนแปลงไป เริ่มมีแนวคิดว่าการทำร้ายภริยาไม่ใช่ว่าเรื่องส่วนตัวและปัญหาส่วนบุคคลเท่านั้น แต่เป็นปัญหาของส่วนรวม ซึ่งมีรากฐานมาจากโครงสร้างพื้นฐานของสังคมและเศรษฐกิจ ดังนั้น การยืนยันว่าชีวิตครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัว และอยู่นอกขอบเขตของ

⁶² จิตฤดี วีระเวสส์, "การให้เอกสิทธิ์กับพยานที่เป็นบุคคลในครอบครัวผู้ต้องหาหรือจำเลย", วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตร์ ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534, หน้า 30-31.

⁶³ Zimring, E. Franklin, "Toward a Jurisprudence of Family Violence", in Family violence, Ohlin, L. and Tonry, M., (Chicago: University of Chicago Press, 1989), p.550.

* คดี State V. Rhodes, 61 N.C. 453 (1868)

การแทรกแซงทางกฎหมายอย่างสิ้นเชิง จะก่อผลให้สมาชิกในครอบครัวที่อ่อนแอไม่มีข้อต่อสู้ที่แข็งแรงกว่า⁶⁴ ในปัจจุบัน จึงมีแนวความคิดว่าความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของสังคม นอกจากนี้ ผลประโยชน์สาธารณะในการบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำผิดมีน้ำหนักมากกว่าสิทธิของสามีที่มีเหนือภริยาแต่เดิม หรือมีน้ำหนักกว่าการเคารพความเป็นส่วนตัวของครอบครัวเกิดขึ้น รัฐมีหน้าที่ต้องแทรกแซงเพื่อผลประโยชน์ของเหยื่อ⁶⁵ ดังตัวอย่างคำวินิจฉัยของศาลสูงสุดสหรัฐอเมริกา ดังนี้

คดี Mathews V.Eldridge 424 U.S. 319 (1976) ศาลต้องชั่งน้ำหนักระหว่างผลประโยชน์ของบุคคลที่ถูกกระทบกับผลประโยชน์ของรัฐ ซึ่งผลประโยชน์ในการป้องกันความรุนแรงในครอบครัวมีน้ำหนักเหนือกว่าผลประโยชน์ส่วนบุคคลเพราะจำนวนเหตุการณ์ที่มีอัตราสูงและความร้ายแรงของปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ยิ่งกว่านั้นรัฐมีอำนาจในการออกกฎหมายมาปกป้องคุ้มครองร่างกาย สวัสดิภาพและความปลอดภัยของพลเมืองในรัฐได้อย่างกว้างขวาง

คดี Ravin V. State 537 P. 2d. 494 Alaska 1975 การกระทำที่จะได้รับความคุ้มครองตามหลักความเป็นส่วนตัวของครอบครัว ต้องยอมรับกันทั้งสองฝ่าย สิ่งคุ้มครองสิทธิส่วนตัวระหว่างการกระทำของบุคคลสองคนจะใช้ได้เมื่อทั้งสองฝ่ายยินยอม และการกระทำนั้นต้องไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกายของบุคคลใดบุคคลหนึ่งด้วย

สำหรับประเทศไทยนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2535 ฉบับปัจจุบันบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ตามมาตรา 24 ว่า "บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ" และบัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลในครอบครัวไว้ตามมาตรา 44 ว่า "สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียงและความเป็นอยู่ส่วนตัว ย่อมได้รับความคุ้มครอง" อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญได้กำหนดขอบเขตของสิทธินี้ไว้ให้ชัดเจน และมีได้บัญญัติรับรองสิทธิส่วนตัวไว้โดยตรงแต่อย่างใด มีเพียงความเห็นของศาสตราจารย์ไพจิตร บุญญพันธ์ ซึ่งเห็นว่า สิทธิส่วนตัวอยู่ในความหมายแห่งสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและ

⁶⁴Pahl J., Private Violence and Public Policy, p.192.

⁶⁵Pleck, Elizabeth, "Criminal Approaches to Family violence, 1640-1980", p.20.

พาณิชย์ มาตรา 420 ซึ่งบัญญัติคุ้มครองการละเมิดโดยทั่วไป* โดยท่านได้กล่าวว่า

ตามตัวบทมาตรา 420 ซึ่งควรกล่าวเพิ่มเติมไว้ในที่นี้ก็คือ สิทธิส่วนตัว (Right of Privacy) บุคคลเราย่อมมีสิทธิส่วนตัว สิทธิส่วนตัวเช่นนี้ย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้ใครเข้ามายุ่งเกี่ยวจนเกินสมควรเกินขอบเขต สิทธิที่ว่านี้รวมถึงสิทธิที่จะไม่ให้ผู้ใดล่วงล้ำยุ่งเกี่ยวโดยที่บุคคลต้องการอยู่คนเดียวด้วย อุทธาหรณ์ เช่น การแอบฟังหรือบันทึกเสียงหญิงชายพูดเรื่องรักใคร่อันเป็นสิทธิส่วนตัวของเขา ทำให้ได้รับความเสียหายอันเป็นการละเมิดทั้งสิ้น...อย่างไร จะถือว่าบุคคลนั้นมีสิทธิส่วนตัวย่อมต้องพิเคราะห์จากข้อเท็จจริงเป็นเรื่อง ๆ ไป⁶⁶

ฉะนั้น สิทธิส่วนตัวจึงได้รับความสำคัญจากนักนิติศาสตร์ และอาจกล่าวได้ว่า บุคคลอาจอ้างว่า ตนมีสิทธิส่วนตัวตามรัฐธรรมนูญที่จะกระทำ หรืองดเว้นการกระทำใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวของตน อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดการใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญซึ่งมีลักษณะเป็นการทั่วไป บัญญัติไว้ในหมวด 3 (สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย) มาตรา 49 "บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้ ในทางที่เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญได้" ทั้งนี้เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และเพื่อความมั่นคงแห่งรัฐนั่นเอง

ดังนั้น แม้สิทธิส่วนตัวจะมีความสำคัญแต่ก็ไม่ใช่ว่าคุณค่าที่เด็ดขาด เพราะอาจถูกจำกัดเมื่อมีผลประโยชน์แห่งสาธารณะเข้ามาเกี่ยวข้อง เนื่องจากกฎหมายมีหน้าที่ประสานประโยชน์ได้เสียต่าง ๆ และคุ้มครองประโยชน์ของเอกชนและประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้น แม้ว่าสิทธิเสรีภาพในการเลือกการดำรงชีวิต หรือประกอบกิจกรรมใด ๆ ตามที่เขาต้องการโดยไม่ถูก

*มาตรา 420 "ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิด จะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น"

⁶⁶พจิตร ปุณณพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522), หน้า 32.

รบกวนในเรื่องส่วนตัวจะต้องได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายก็ตาม แต่สิทธิเสรีภาพนั้นต้องไม่เป็นการรบกวนล่วงเกินสิทธิของผู้อื่นหรือสาธารณชน⁶⁷ ด้วยเหตุนี้ประเทศต่างๆ จึงมีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายและแนวนโยบายในปัญหาความรุนแรงในครอบครัวทั้งกฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญาเพื่อให้ความคุ้มครองผู้เสียหายได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัวประสบปัญหาเกี่ยวกับแนวคิดของสังคมส่วนรวมในคุณค่าสังคมที่สำคัญว่า ครอบครัวเป็นสถานที่ส่วนตัว เป็นศูนย์รวมของความสุขและเป็นที่ยอมรับเลี้ยงดูสมาชิก จึงเป็นสถาบันศักดิ์สิทธิ์ที่บุคคลภายนอกจะแทรกสอดไม่ได้ประกอบกับแนวคิดที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมว่า สามมีอำนาจเหนือกว่าภริยาและเป็นหัวหน้าครอบครัว จึงสามารถปฏิบัติต่อภริยาตามที่เห็นว่าเหมาะสม รวมทั้งการลงโทษได้ แนวคิดนี้เผยแพร่ไปด้วยปรัชญาความคิดทั่วไปว่าเป็นลักษณะการกระทำภายในครอบครัว ซึ่งสังคมยอมรับว่าเป็นเรื่องส่วนตัว จึงไม่ต้องการเข้าไปแทรกแซงเว้นแต่กรณีที่ร้ายแรงอย่างยิ่งเท่านั้น⁶⁸ ฉะนั้นฝ่ายที่คัดค้านกับการแทรกแซงของรัฐในปัญหาความรุนแรงในครอบครัวจึงมีความเห็นว่า แม้ว่ารัฐจะมีความรับผิดชอบในการคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตร่างกายของบุคคล แต่รัฐก็ไม่ควรแทรกแซงสถาบันครอบครัว ปัญหานี้ควรเป็นเรื่องที่ครอบครัวหรือองค์กรเอกชนเป็นฝ่ายดำเนินการมากกว่า เพื่อคำจูงใจให้สถาบันครอบครัวดำรงอยู่ต่อไปหากรัฐเข้ามาแทรกแซงเรื่องภายในครอบครัวก็จะเป็นการปิดกั้นโอกาสที่ครอบครัวจะจัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง⁶⁹ นอกจากนั้นความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ควรได้รับความคุ้มครองเป็นพิเศษ และภริยาก็เป็นฝ่ายพึ่งพาชายทางเศรษฐกิจกฎหมายจึงไม่ควรทำลายรูปแบบดั้งเดิม เว้นแต่ในกรณีที่ผิดปกติเท่านั้น⁷⁰ จากแนวความคิดเกี่ยวกับอุดมคติของครอบครัวและการเคารพความเป็นส่วนตัวของครอบครัวดังกล่าว การแทรกแซง

⁶⁷ซูชีพ ปิณฑะสิริ, "การละเมิดสิทธิส่วนตัว", หน้า 8.

⁶⁸United Nations, Violence Against Women in the Family, p.49.

⁶⁹Schechter F. Lowell, "The Violent Family and the Ambivalent States: Developing a Coherent Policy for States Aid to Victims of Family Violence," Journal of Family Law Vol. 20 (1981-1982), p.20.

⁷⁰Pleck, Elizabeth, "Criminal Approaches to Family Violence, 1640-1980", p.20.

ของรัฐ ในปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและการจัดสวัสดิการโดยเฉพาะที่พักพิงชั่วคราว (shelters) ให้กับผู้ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัวจึงถูกมองว่าเป็นการคุกคามสถาบันครอบครัว⁷¹

ดังนั้น ความสำคัญของการดำรงรักษาครอบครัว และความเป็นส่วนตัวของครอบครัว รวมทั้งการให้สิทธิพิเศษกับสามี ประกอบกับแนวความคิดในการคุ้มครองความเป็นอิสระในการปกครองตนเองของครอบครัวตามจารีตประเพณีซึ่งเป็นอุดมคติที่มีคุณค่าสำคัญ จึงทำให้เกิดความขัดแย้งกับหน้าที่ของรัฐในการคุ้มครองสมาชิกของรัฐที่อ่อนแอ⁷²

จะเห็นได้ว่า แม้ความเป็นส่วนตัวและอนาจารอิสระในการปกครองตนเองของครอบครัว เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาเพื่อคุ้มครองบุคคลธรรมดาจากการแทรกแซงของรัฐโดยพลการ แต่ขณะเดียวกันแนวความคิดเป็นส่วนตัวของครอบครัวก็ก่อให้เกิดผลกระทบต่อปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่สำคัญคือ สมาชิกในครอบครัวจะถูกจำกัดการขอความช่วยเหลือจากภายนอกครอบครัวอย่างเคร่งครัด เนื่องจากการกระทำดังกล่าวจะเป็นการยอมรับจากสมาชิกในครอบครัวว่าครอบครัวไม่ได้ให้ความสุขและการดูแลอย่างดีเลิศ ซึ่งความกดดันจากสังคมเช่นนั้น จะทำให้สมาชิกในครอบครัวต้องเก็บปัญหาครอบครัวไว้ในบ้านเท่านั้น ส่วนการแทรกแซงจากภายนอกก็เป็นสิ่งที่ถูกห้ามปรามแม้แต่กรณีที่ปรากฏชัดว่าครอบครัวได้ปฏิบัติหน้าที่ล้มเหลวไปแล้ว ดังนั้น ความรุนแรงในครอบครัวจึงถูกละเลยหรือเห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย เพราะการยอมรับปัญหานี้จะกระทบกับหลักความเป็นส่วนตัวของครอบครัว สิ่งเหล่านี้อาจนำไปสู่ภัยอันตรายอย่างใหญ่หลวงเพราะเท่ากับเป็นการคุ้มครองผู้กระทำผิดมิให้ได้รับการสอดส่องจากภายนอกและอาจส่งเวรความปลอดภัยในชีวิต ร่างกายของเหยื่อเนื่องจากแนวคิดความเป็นส่วนตัวและสิทธิในการปกครองตนเองของครอบครัว⁷³

นอกจากนั้น คุณค่าความเป็นส่วนตัวของครอบครัวซึ่งผูกพันอย่างใกล้ชิดกับแนวความคิดที่ถือว่าครอบครัวเป็นสถาบัน ๆ หนึ่ง เป็นสถาบันที่สร้างความรักและความมั่นคง เป็นสภาพ

⁷¹Boneparth, Ellen, Women, Power and Policy (New York: Pergamon Press, 1982). p.193.

⁷²Pleck, Elizabeth, "Criminal Approaches to Family Violence, 1640-1980, p.53.

⁷³United Nations, Violence Against Women in the Family, p.49.

แวดล้อมที่ดีเลิศในการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว คุณค่านี้แม้เป็นสิ่งที่ดี อย่างไรก็ตาม ก็อาจนำไปสู่การพยายามค้าจุนสถาบันครอบครัว แม้ว่าสมาชิกในครอบครัว จะถูกทารุณกรรมก็ตาม ซึ่งเท่ากับถือว่าความคงอยู่ของครอบครัวมีความสำคัญเหนือกว่าความปลอดภัยของหญิง ซึ่งแท้ที่จริงแล้ว แม้ว่าการดำรงรักษาสถาบันครอบครัวจะมีความสำคัญ แต่การคุ้มครองหญิงและเคารพถึงสิทธิมนุษยชนและ เสรีภาพขั้นพื้นฐานตลอดจนศักดิ์ศรี เกียรติภูมิของหญิงก็มีความสำคัญเท่าเทียมกัน

ดังนั้น แนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัว และการเน้นถึงการคุ้มครองความเป็นส่วนตัวก็อาจก่อความเสียหายให้กับผู้ที่อ่อนแอในสังคม ในสถานที่ที่เรียกว่าเป็นที่ส่วนบุคคลบ้านจึงอาจกลายเป็นสถานที่ซึ่งผู้มีอำนาจเห็นว่าสามารถกระทำทารุณ ใดๆ ได้โดยปราศจากการยับยั้งจากภายนอก การคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของกลุ่มสตรีทางหนึ่งจึงอาจก่อความเสียหายแก่สิทธิอีกฝ่ายหนึ่ง เช่นสิทธิของภริยาที่จะได้รับความคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตร่างกายตามกฎหมาย⁷⁴

ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งเป็นปัญหาที่ก่อความเสียหายและเป็นอันตรายต่อบัจเจกชน ตลอดจนถึงคนส่วนรวม จึงไม่อาจได้รับการยอมรับจากสังคมอีกต่อไป รัฐซึ่ง มีหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตร่างกายของประชาชนเป็นภารกิจหลัก จึงควรเข้ามามีบทบาทในการให้ความคุ้มครองหญิงที่ถูกสามีทารุณทั้งทางด้านกฎหมายและการจัดสวัสดิการที่จำเป็น แต่ในประเทศไทยปัญหานี้ยังไม่มีมาตรการตระหนักว่าเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญ รัฐจึงยังไม่มียุทธศาสตร์ในปัญหานี้แต่อย่างใด ไม่ว่าจะในด้านการให้ความคุ้มครองทางกฎหมายกับหญิงที่ถูกสามีทารุณเป็นพิเศษ แตกต่างกับกรณีการทารุณโดยทั่วไป หรือการจัดสวัสดิการสังคมเช่นที่พักพิง (shelters) ในกรณีฉุกเฉินก็ตาม ทั้งที่แนวนโยบายแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญ ฉบับปัจจุบัน บัญญัติหน้าที่ของรัฐไว้ในมาตรา 62 ว่า "รัฐต้องดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย และรักษาความสงบเรียบร้อย เพื่อให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตร่างกายและทรัพย์สินและในการดำเนินชีวิตตามปกติสุข" และ มาตรา 80 บัญญัติหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐในการจัดบริการสังคมทั่วไปแก่ประชาชนว่า "รัฐพึงจัดให้มีการสงเคราะห์ ส่งเสริมและสนับสนุนให้เอกชนมีส่วนร่วมในการสงเคราะห์" ก็ตาม

อย่างไรก็ตาม ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว เป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อนซับซ้อน เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัว และความสัมพันธ์ทางอารมณ์และจิตใจของสามีภริยา

⁷⁴Pahl, J., Private Violence and Public Policy, p.96-97.

ตลอดจนค่านิยมประเพณี วัฒนธรรม ฉะนั้น แม้ว่ามาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมเป็นสิ่งสำคัญ ในการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย เพื่อควบคุมผู้กระทำความผิดและทำที่สุดเพื่อคุ้มครองสิทธิ ของหญิงที่ถูกทำร้าย แต่มาตรการดังกล่าวต้องชั่งน้ำหนักอย่างระมัดระวังให้มีความสมดุลระหว่าง ความเป็นส่วนตัวของครอบครัวกับสิทธิในการแทรกแซงของบุคคลภายนอก ดังนั้น แม้ว่าจะมีความ ชัดแย้งกันระหว่างหน้าที่ของรัฐในการให้ความคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตร่างกายของบุคคลกับ หน้าที่ของรัฐในการคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของครอบครัวดังกล่าวแล้ว แต่เพื่อความสงบเรียบร้อย ของสังคมส่วนรวม จึงจำเป็นต้องจัดให้มีการดำเนินการทั้งสองประการไป พร้อม ๆ กัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย